БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР! 1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

№ 112 (4902). 1961 ч. май 13, суббота. | Өртээ 2 көп.

ШКОЛА АМЫДЫРАЛЫНДА ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ ҮЕ

«...Өөредилгени аныяк салгакчыларның бүдүрүкчү күш-ажылы-биле холбаштырбайн тургаш, келир үениң ниитилелиниң идеалын бодаан-даа херээ чок: бүдүрүкчү күш-ажыл чокка өөредилге болгаш эртем билиг-даа, өөредилгени болгаш эртем билигни кады чорутпаска бүдүрүкчү күш-ажыл-даа техниканың амгы үеде деңнелиниң болгаш эртем билигниң байдалының негөп турары бедикче оларны көдүрери болдунмас ийик».

Школаның амыдырал-биле харылзаазын быжыглаар дугайында улуг Ленинниң бо өөредиинге үндезилеттинген хоойлу өөредилгени ниитиге ажыктыг күш-ажылы-биле сырый холбаштырарынга,аныяк салгакчыларның эртем-билиниин деннелин бүгү тала-биле бедиринге калбак орукту ажыттышаан, чаагай үре-түннелди берип турар. Ол хоойлуну күүседиринге бүгү чуртталаы дег, областың чамдык школалары база бурунгаар улуг базымнарны кылганнар.

Аңаа Туранның, Сарыг-Септин база Кызылдың № 1, 3 ортумак школалары хамааржыр. Чижээ, РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Н. В. Селина директорлаан Туранда № 1 ортумак школа 1—10 чедир класстарга өөредилгениң чаа программазы-биле ажылдап, бо өөредилге чылында эде тургузуушкунну доозуп турар. Өөреникчилерниң бүдүрүлге бригадазын ында билдилии-биле организастаан болгаш школаның доозукчулары эртемнериң үндезиннерин ханызыиле шиңгээдип албышаан, дески билиглериң мергежилдерин чедип ап турар. Сибирьниң көдээ ажылагый ажылдакчыларының Новосибирскиге болган чөвүлел хуралының бедик индиринден ол школаның онгу классчызы Юрий Тыртый-оол бүдүрүлге бригадазының ажыл-чорудулгазының дугайын, школазының байдалын дыңнадып чугаалаарга, эш Н. С. Хрущев «Эр хейлер» деп бедин-биле үнелеп, адыш часкап турган. Бо дээрге өөрүнчүг херектир!

Ооң-биле холбаштыр бистиң чамдык школаларывыста өөредилге-биле күш-ажылды сырый холбаштырары ам-даа чедип алдынмаан болгаш өөредилгениң шынары куду бооп артпышаан. Ол дугайын үшкү улдуннуң түннелдери көргүскен болгаш 2500 ажыг школачылар багай демдектерлиг болган. Чамдык школаларда өөреникчилериң билииниг деннели, ылаңгыя орус дылга, математикага, физикага чавыс болуп турар. Улуг-Хем районнуң Чаа-Хөл, Шагаан-Арыг база Тес-Хемниң Самагалдай ортумак школаларында өскүм-на ындыг болуп турар. Чижээ, Самагалдайда эш Күнчүн директорлаан ортумак школага өөредилгениң шынары үшкү улдунда деңгүп-ле 70 ажыг хуу болган. Ол ышкаш Тоожу районнуң Доора-Хемде ортумак, Кызыл хоорайның «Тере-Хөл» колхозунда 8 чыл школаларының бирги класстарында өөреникчилериң билииниң шынары куду, оларның чамдыктарының номчууру, бижиири ам-даа шоолуг өвес.

Үстүнде чугаалаттынган четпестер болза, чамдык школаларда ниити билигниң эртемнеринге башкылашкынның шынарынче кичээнгейниң кошкаа база өөреникчилериң быжыг билии дээш чайгылыш чок шудургу болгаш өзулуг демиселдиң чогу-биле тайылбырлаттынар. Ооң-биле кады, үстүнде адаттынган школаларның дирекция черлери школа дугайында Хоойлуну күүседири-биле холбашкан ажыл-херекти таарымчалыы-биле организаставаан база башкыларны чангыс аай, демниг коллектив тургузуп ап шыдаваанында-дыр.

Ам школаның амыдыралынга шиитпирлиг болгаш харыысалгалыг үе—өөредилге чылын доозар үе чоокшулап турар. Майның төнчүзүнде эге класстарга өөредилге чылы доостур, 8, 9 класстарның өөреникчилери бүдүрүлге практиказынче кирер, ол-ла үеде 7 болгаш 10 класстарга доозарының экзаменнери эгелээр.

Башкылар коллективтериниң болгаш улус өөредилгезиниң ажылдакчыларының сорулгазы чүл дизе, өөредилге чылын чедишкиннинг болгаш организастыг доозары дээш бүгү хемчегларни алыры болур. Ылаңгыя улус өөредилгезиниң органнары, школаларның дирекция черлери башкылар коллективтерин удуртуруп улам күштелдирер, тус-тус башкыларның ажылынга шыңгыы контрольду тургузар болгаш кол кичээнгейни өөреникчилериң билииниң шынарынче салыр ужурлуг.

Өөреникчилерни дараазының класынче шилчидерде база экзаменге кирген өөреникчилериң билииниг демдекти салырда, ёзу барымдаалаашкынын болдурбас болгаш бижимел, контроль ажылдарга, базы сочинениелерге РСФСР-ниң чырыдыышкын министерствозунуң доктаадып каан негелдериң шыңгыы барымдаалаар херек. Школачларның билииниң шынарын көөрде чамдыкта кошкак өөреникчиниң демдээн бедидиптер азы өске тавар-ылгада шын эвес үнелеп көөр чоруктар бо-даа, эткен-даа өөредилге чылында ийи-чангыс башкыларга турганы обленонуң инспекция хыналдазынга илерээни чажыт эвес болгай. Ындыг шын чорук дараазында класска, азы институтка барганда база практиктиг ажыл-херектин-даа үезинде аныяк салгакчыга багай салдарлыг дээрзин башкы бүрүзү база экзамен комиссиялары ханызыиле медереп билир ужурлуглар.

Өөреникчиге ханы, быжыг билигни бээриниң үндезини — кичээлди шын организастап, башкылаашкынның деннелин улам бедитпишаан, бот-кичээлди база консультацияларны болур-чогууру-биле организастаар болгаш кошкак өөренип турарларга немелде кичээлдерни чорудары болур.

Школаны эде тургузар дугайында хоойлу-биле дүүштүр, өөреникчилерни ниитиге ажыктыг бүдүрүкчү күш-ажылга чаңчыктырарынга бүдүрүлге практикалары чугула ужур-дузалыг. Ону бедик деннелге эрттиреринге үлетпүр, көдээ ажылагый бүдүрүлгелериниң удуртукчулары практика эрттирери-биле барган уругларның күш-ажылын оларга ажыктыг кылдыр шын организастаарынга база дузалажып, тускай эртемниглерни, мергежилдиг кижилерни тускайлап бериш, дузаны көргүзер ужурлуг.

Школаларга өөредилге чылын чедишкиннинг доозары—чүгле улус өөредилгезиниң органнарының база башкыларның дерээ эвес, бүгү хөй-ниитиниң херээ чүве төлээде, черчерде партия, совет болгаш профэвилел, комсомол организациялары школаларга бо талазы-биле ажылдарга болдунар дузаны көргүзер херек.

Н. С. Хрущевту Тбилиси уткуп алган

ТБИЛИСИ, май 11. (СЭТА). Республиканың амыдыралында кайгамчыктыг хүннерге—Совет эрге-чагырганың болгаш Грузияның Коммунистиг партиязының тургустунганының 40 чыл оюнга тураскааткан байырлалга киржири-биле СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев бүгүн Тбилисиде чедип келген.

Вокзалга эш Н. С. Хрущевту Грузияның Коммунистиг партиязының болгаш чазааның удуртукчулары үреттиң ханызындан уткуп алган. Хоорайның кудумчуларынче үнген муң-муң ажылчы чоннар эргим аалчыга өөрүшкүнүң изиг байырын чедирип турганнар.

„ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу" деп аттың дугайында дүрүмну болгаш „ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу" деп хөрек демдээниң тайылбырын бадылаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

1. «ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу» деп аттың дугайында Дүрүмну бадылаар.

2. «ССРЭ-ниң «Космонавт-ужудукчузу» деп хөрек демдээнин тайылбырын бадылаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1961 чылдың май 11-де.

* * *

«ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу» деп атты ССРЭ-ниң Камгалал министрниң киирип келгенин ёзугаар, октаргайже шылгарангай ужудуушкуннарны кылган космонавт-ужудукчуларга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуу тыпсыр деп Дүрүмде айыткан.

«ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу» деп атты тывыскан кижилерге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң бижиин болгаш доктаадып каан хевириниң хөрек демдээн тыпсыр.

«ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу» деп хөрек демдээ мындыг болур: бистиң бөмбүрээвистиң хевирин көргүскен мөңгүн беш булуңчугаш. Чер бөмбүрээзин спутникти алдын орбита-оруу куржаан. Москва хоорайны көргүскен сылдысчыгаштан ийиги орбита-орук үнгеш, планеталар аразының делгеминче кылыйтыпкан корабльдиң изи кылдыр көстүп турар. Демдектиң үстүкү кезээнде чер бөмбүрээзиниң кырында «Космонавт-ужудукчу» деп каан дөстек бижик, а чер бөмбүрээзиниң адаанда—«ССРЭ» деп алдын үжүктер болгаш лавр үнүш бүрүлери бар. Демдектиң артыы талазында мынча деп бижээн: «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы-биле 1961 чылдың апрель 14-те доктаадып тургускан» болгаш демдектиң дугаары.

Дүрүм ёзугаар «ССРЭ-ниң космонавт-ужудукчузу» деп демдекти хөректин оң талазынга кадаар болгаш ССРЭ-ниң орденнери бар болза оларның кырынга кадаар.

Француз хамаатылар Луиза Оффманны, Никола Оффманны болгаш Эжен Лашени Ада-чурт дайынының орденнериниң II чергези-биле шаңнаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Франциягa турган немец-фашистиг өлүрүкчү лагерьге хоругдаттырып турган совет хамаатылар Никитиннерге 1944 чылда дузалап, эрестидим чорукту кылганы дээш база оларның уруун өлүмден камгалап алганы дээш француз хамаатылар Луиза Оффманны, Никола Оффманны болгаш Эжен Лашени **Ада-чурт дайынының** орденнериниң II чергези-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль
1961 чылдың майның 11-де.

Норманы хүн бүрү ажыр күүседири — механизатор бүрүзүнүң хүлээлгези

Эки шынарны бедик темпилер-биле дүүштүрер

* * *

Кызыл-тас чажылгазы дооступ турар

СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлери-биле сорук кирген Улуг-Хем районнуң көдээ ажыл-агыйының ажылышчилери боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин эрестиг күүседир дээш часкы хову ажылдарын чогуур үезинде, организастыг эгелээннер. Ооң түннелинде район ниитизи-биле аъш-чемниң кол культуразы—кызыл-тастың тарыыр планын 101,4 хуу, ооң иштинде совхозтар 105,9 хуу күүсетканнер. Майның 10-да медээ ёзугаар алырга, кызыл-тастың тарылгазын районнуң «Х Улуг хурал» колхозтан өскелери ажыр күүсеткилээн болгаш ону чажарын ам-даа үргүлчүлеп турарлар.

Жданов аттыг колхозтуң (даргазы эш Кошкар-оол) тараажылары, механизаторлары социалистиг чарыышты калбартып тургаш, кызыл-тас тарылгазының планын 115 хуу күүсеткен. Часкы хову ажылының үезинде социалистиг чарыштың тиилекчилерин шаннаар хөренгини колхозтуң баштаар чери үзүп тургусканы ажылга улуг идигни берген. «ҮТКА 25 чылы» совхоз (директору эш Стихарев, парткомитет секретары эш Буянды) 2293 гектар кызыл-тасты тарыыр тургаш, ону 2461 гектар чедирген.

Шых базырыышкынынта, часкы чер андарылгазынга болгаш чазын чажар тараа культураларын тарыырынга эки көргүзүүглерни чедип ап, хүннүң ажыл нормазын ажыр күүседип турар мурнакчы механизаторлар районда хөй болуп турар. «Улуг-Хая» совхозтуң Көк-Чыраа салбырының хову бригадазы (бригадири эш Сендир-оол) 860 га кызыл-тас тарыыр планын 1474 га кылдыр ажыр күүсеткен. Ол бригаданың трактористери К. Хууракай, Д. Дуганчап, Уйнук-оол, Кызыл-оол болгаш өскелер-даа үлегерлиг ажылдап турарлар. «Найырал» совхозтуң Аймыырлыгда хову бригадазының тараажылары биле механизаторлары кады кужениишкинниг ажылдап тургаш, кызыл-тас тарыыр планын 130 ажыг хуу күүсеткеннер.

Районнуң колхозтарында, совхозтарында чазын чажар тараа культураларының тарылгазында чамдык эки көргүзүүлер-биле кады четпестер база бар бооп турар. Чижээ, «Х Улуг хурал» колхоз (даргазы эш Тойлуг-оол, партия эге организациязының секретары эш Даваа) районнуң өске колхозтары, совхозтары кызыл-тас тарыырын ажыр күүседип турда, ында ам-даа 400 ажыг гектар кызыл-тас чедир чаштынмаан бооп турар.

Улам хайныккан

ВЛАДИМИРОВКА. Таңды районнуң «Совет Россия» колхозунуң тараажылары агаар-бойдустуң таарымча чок байдалы турза-даа часкы тарылганы май 15-ке чедир доозар дээш бүгү аргаларны хереглеп, хайныышкынныг ажылдап турар.

Коммунист эш Михайлов удурткан № 1 бригада 1700 га черге тараа культуралары чаштырар тургаш, 1600 ганы, а № 2 бригада (бригадири коммунист Агапов) 3810 ганы чаштырар тургаш, 2392 ганы чаштырган. Эш Кузнецов бригадирлээн № 3 бригада 1370 га черге мал чеми культураларны тарыыр. Олар 470 га зеленканы тарып, ам кукуруза, чаңгыс болгаш хөй чылдыг сигеннерни тарын эгелээн.

Бригадалар аразынга калбарган социалистиг чарыштың бирги чериндe эш Михайловтуң бригадазы чоруп турар. Ол бригада колхоз баштаар черинин болгаш ында партия организациязының бригадалар аразынга шилчип чоруур кызыл тугун тарылганың эгезинде чаалап алган хевээр амга чедир салбаан. Бригадаларда чаштырыкчылар: Кудрявцев, Тырышкин, Бочкарев олар хүн бүрүнүң нормазын 150 хуу чедир, а чер чардырыкчылары Степанов, Хаян олар 140 хуу чедир күүседип, мурнакчылар болуп турар.

ХОВУЛАРДАН МЕДЭЭЛЕР

Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» колхозунуң тараажылары бо чылын ниитизи-биле 5085 га черге тарылганы чорудар планныг.

Май 10-га чедир чаштырза чогуур 2600 кызыл-тастан 2500 ганы чаштырган. Чаштырылгада механизатор эш Соловьев хүн нормазын 214 хуу, а Баазан-оол 186 хуу күүседип турар. Чер чарылгазында ажылдап турар трактористер Шепилов болгаш Эренчин олар эзлчег нормазын 135—145 хуу күүседип турарлар.

Суланы, чиңге-тарааны чаштырар черлер, ол ышкаш кукуруза олуртур 300 га чер белеткеттинген, ынчаарга ол культураларны чаштырып эгелээр үеэн ам-даа четпээн. Ынчалзадаа механизаторлар май 16-да ол культураларның чаштырылгазын эгелээрин шиитпирлеп алган ажылдап турарлар.

* * *

Эрзин районнуң «Коммунизмче орук» колхозу мурнунда чылдарда тараа культураларын калбаа-биле тарыыйн турган. Эрткен чылын ол колхоз тарылганы 300 га черге чоруткан.

Чеди чылдың үшкү чылында колхозтуң тарылга шөлү 1960 чылдыынга бодаарга, ийи катап өскен. Колхоз май 10-да бо чылдың часкы тарылгазын бүрүү-биле дооскан.

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНДА БОЛГАШ СОВХОЗТАРЫНДА ЧАЗЫН ЧАЖЫП ТАРЫЫР ТАРАА КУЛЬТУРАЛАРЫНЫҢ ТАРЫЛГАЗЫНЫҢ ЧОРУП ТУРАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

МЕДЭЭ

(1961 чылдың май 10-га чедир хуу-биле)

Районнар	Чазын тарыыр бүгү культураларны тараазы	Ооң иштинде тараа болгаш тараа бобы культуралары	Оларның иштинден: Кызыл-тас	Чиңге-тараа
Барыын-Хемчик	76,3	110,6	107,4	106,8
Каа-Хем	67,8	82,6	98,9	—
Чөөн-Хемчик	64,5	89,9	104,4	43,6
Таңды	61,8	61,4	72,2	31,7
Тес-Хем	48,0	95,6	80,5	12,0
Бай-Тайга	46,4	106,4	128,0	64,7
Улуг-Хем	45,4	55,1	91,2	4,1
Өвүр	42,5	91,9	100,0	—
Бии-Хем	41,8	61,4	72,2	31,7
Эрзин	36,8	48,9	56,8	—
Тоожу	30,3	—	—	—
Совхозтар:				
«Барлык»	69,5	107,2	103,0	133,3
«Сүт-Хөл»	68,5	96,6	101,1	171,3
«Тээли»	62,5	97,3	100,1	—
«Шекпээр»	62,5	94,4	106,2	66,7
«Межегей»	57,4	59,1	100,1	—
«Чыраа-Бажы»	56,6	73,8	91,6	39,7
«Тиилелге»	56,1	70,2	101,7	—
«Элегес»	49,1	84,5	100,4	—
«Найырал»	47,4	62,2	105,1	—
«Өөк»	45,2	68,7	100,0	—
«Кызыл партизан»	42,6	54,1	104,2	—
«Улуг-Хая»	38,3	45,7	88,2	—
«ҮТКА 25 чылы»	37,4	61,3	108,0	24,8

* * *

Майның ийиги беш хонуунуң түннелинде областың колхозтары болгаш совхозтары чазын чажар культураларның тарылгазын 54 хуу күүсеткеннер. Чамдык районнарда тарылга планын күүседип турары мындыг: Каа-Хемде 67,8 хуу, Барыын-Хемчикте—76,3 хуу, Чөөн-Хемчикте—64,5 хуу, Таңдыда 61,8 хуу. Мурнуку районнарга тарылга орайтап эгелээнибиле ында тараа шала эвээш тарыттынган.

Тараа культуралары области планга удур ниитизи-биле 76,8 хуу күүсеттинген. Хөй-хөй колхозтар болгаш совхозтар тараа культураларының планын күүсеткеш, пландан ажыр тарылганы чоруда бергеннер. Тараа культураларын тарыыр онааланды Бай-Тайга район 106,4 хуу, Барыын-Хемчик—110,6 хуу, «Барлык» совхоз—107,2 хуу күүсеткен. Эрте чажар культураларның тарылгазы ам дооступ турар.

Области кызыл-тас тарылгазының доктаатканы планы 105,3 хуу күүсеттинген. Хөй-хөй ажыл-агыйлар ооң пландан ажыр тарылгазын чоруда бергеннер. Часкы чер суггарылгазы база чүгээр организастаттынган.

Ам колхозтарда болгаш совхозтарда чигир свёклазын тарыыры болгаш картофельди олуртуру калбарып эгелээн. Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» колхоз картофель олуртурун майның 22-де доозар деп турар, ол-ла районда «Улуг-Хая» совхоз чигир свёклазының тарылгазын доозуп турар.

Областың совхозтары болгаш колхозтары кукуруза болгаш чиңге-тараа ышкаш үнелиг культураларның тарылгазын бо чазын барын ийи катап нәлбартыр. Областың хөй-хөй кукурузачылары ол эң үнелиг мал чеми культураның бедик дүжүду дээш демиселче кирипкеннер. Бедик дүжүттүң мастерлери Федосенко болгаш Федорец («Кызыл партизан» совхоз), Оттуг-оол («Тиилелге» совхоз) болгаш өскелер-даа кукуруза тарылгазынга чедир артыкан хүннерде бүгү-ле белеткел ажылдарын улуг күүсеннишкин-биле чорудуп турарлар.

Ынчалзажок эвээш хөй ажыл-агыйларда кукуруза тарылгазынга белеткел багай чоруп турар. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем болгаш чамдык өске-даа районнар аңаа багай белетиеип турарлар.

Бо чоокну хүннерде кукурузаның массалыг тарыышкыны эгелээр. Малга элбек чем-суурну четчири-биле белеткээр төлээде бүгү кукурузачыларның күштерин болгаш мергежилин олче мөөнүзэри эргежок чугула.

Коммунистер болгаш комсомолчулар кукурузаның бедик дүжүду дээш социалистиг чарышты баштаар болгаш боттары звеноларның составынга кирип алгаш, хууда үлегер-чижээн көргүзер хүлээлгелиглер.

МАЙ 22-ДЕ ДООСТУР

ГРЯЗНУХА. Каа-Хем районнуң «Кызыл-тук» колхозунуң тараажылары май 10-га чедир эрте чажар тараа культураларының чаштырылгазын дооскан. Олар 3877 га черге янзы-бүрү культураларны чаштырганнар. Бо дээрге, бо чылгы тарыза чогуур планның 84,9 хуузу болур.

Чаштырылгага ажылдап турган механизаторлар Иван Мурыгин, Николай Кызыл-оол болгаш Константин Даваа олар хүн бүрүде 2 норманы күүседип турганнар.

Ам 230 га черге кукуруза олуртуру болгаш чаңгыс чылдың сигеннерин тарыыры арткан. Колхозтуң тараажылары тарылганы май 22-де доозар.

Совхоз төвүнден үнгеш, соңгу чүкче углай хапкан бис. 3—5 километр эткен соовуста-ла, чер-черибиле тарып каапкан калбак кара оорга көстүп келди.

— Бо бистин совхозтуң чери. Бо турган Адыр-Тейниң арты-биле ажа бээр бис. Ында база-ла тарылга шөлү. Ол Сталин аттыг колхозтуң кол тарылга чери, а ооң ындында бистиң черивис база бар—деп, совхоз директору Валентин Гаврилович Пащенко биске тайылбырлады.

Шаанда Межегейниң Кужур-Булуңга көшкүн хуу амыдыралдың үезинде Көк-Булуң сумузунуң арат-тарының малдары бо черлерге чайлаар турганын канчап уттур боор.

Сталин аттыг колхозтуң Оңгар-Ховуда хову турлаан таваразаш, улам соңгу чүкче хап ор бис. Удаваанда бедик оорганы ажа хонуп кээривиске. Кызыл хоорайның барааны көстүп, аяс-каан дээрде ооң улуг ак-ак бажыңнары кайы ырактан агара берген тур. Бистиң мурнувуста чаа андарган шөлдер база катап чаштыла берген.

— Бистиң совхозтуң кур чер бригадазы мында бо чылын чаа организастаттынган чүве—деп, директор чугаалай-дыр. — Мында № 6 трактор бригадазы ажылдап турар. Маңаа ниитизи-биле 2000 ажыг гектар кур черни андарар. Ооң иштинде 500 гектарга кол азы-чыы культуразы — кызыл-тасты, 1000 гектарга чиңге-тарааны тарыыр бис. Май 1-нин байырлалынга чедир кызыл-тасты тарыпкан бис, ооң 395 гектарын хана-карактай, артканын кызыы одуруглай тараан. Мооң-биле кады 50 гектар черге кукуруза, 120 гектарга картофель, 330 гектарга чумиза болгаш ооң өскезиинге бахчи культураларын тарыыр бис.

Хову турлаанга чеде хонуп кеддивис. Ону бо чазын чаа кылган. Ында дөрт аал ишти чурттаар улуг бажың, столовая болгаш чунар бажың бар болду. Чуртталга бажыңның бир өрээли кызыл булун. Аңаа кире берген кижи ону шевергин холдар-биле каастап-шимээнин дораанна магадаар: ханаларда янзы-бүрү плакаттар, лозуннар, агитхуудустар астынган. Радиоприёмник, шыдыраалар, доминолар, солуннар болгаш журналдар столдар кырында шевергин салдынган. Ханада кызыл кресгиг шкафчыгаш. Ол аптекажыгаштыр. Амдызында ында библиотека гургустунмаан болду, ынчалза-даа ном сугар шкаф шагда-ла белеп, чүгле номнар эккээрин манап турар. Ол кызыл булуңну шимеп тургусканын көргеш, кижи дугайында сагыш салышкыны мында багай эвес организастаан деп чүве дораан сагындырып кээр. Агитхуудустарны часкы хову ажылдары эгелээнден бээр 10 удаа үндүрген. Оон аңгыда бажыңның даштын долгандыр теректер база тарыттынган.

— Кышкы үеде кызыл булуңну дмгы столовая бажыңынга тургузар бис—деп, бригадир Кузьма Михайлович Лебедев тайылбырлай-дыр. Амдызында чунар бажың ажылдавайн турар, ооң печказын кылып турар, аңаа туш база турар.

Хову турлаан «ЭЛ-6» деп электри шимчедикчи чырыдып турар.

Бригадада шупту 30 кижи ажылдап турар, оларда янзы-бүрү маркаларның 13 тракторлары болгаш көдээ ажыл-агыйының өске-даа чепсек-хереклелери быжыглаттынган. Кижи бүрүзү бодунга онаашкан ажылын шынарлыг кылыр, ажыл нормазын доддур болгаш ажыр күүседир дээш демисежип турар. Ылаңгыя трактористер Иван Ощепков, Родион Шелкунов, Лама Содунам болгаш өскелер-даа ажыл нормазын бүдүн чартык болгаш ооң-даа ажыр күүседип турарлар. Чижээ, Иван Ощепков «ДТ-54» деп трактор-биле 5 гектар кур чер андарар нормазын 9 гектар чедирип турар. Мооң-биле кады механизаторларның ажылдап ап турар ажыы база дыка бедик. Ап-

рельдиң сөөлгү он хонуунда комсомолчу Николай Ходаков 152 рубльди, Петр Кутявин—133, Иван Ощепков—131 рубльди ажылдап алганнар.

Бригаданың чамдык трактористери ам орай тарыыр культураларны тарыырының бетинде чайгы кур чер андарылгазынче кирипкен.

Чайгы үеде маңаа тудуг ажылдары улам калбарар. Маңаа мал ажыгының механизастаттынган комплексилиг бригадазы турар. Ол бригадага шупту 10 кижи ажылдаар, оларга «ДТ-54» 2 тракторну болгаш өске-даа дириг гыырттар күштерни база көдээ ажылагыйының чепсек-хереклелерин быжыглаар. Бригадага 1420 теруур, 500—600 тогду хойлар болгаш аныяк малдар—шупту 3500 баш хойлар, бир кодан инек турар. Малчыннар чурттаар бажың болгаш хой турар чартык чер 3 кажаалар, инек кажаазы болгаш өске-даа тудуглар гуттунар. Ол малчыннар малга сигенни, силосту болгаш өске-даа мал чеми культураларны боттары белеткеп алыр апаарлар. Ынчангаш ук бригада бот-орулга-чарылгалыг болур.

Ам хову бригадазының мурнунда орай тарыыр культураларның тарылгазын чорудар улуг сорулга туруп турар. Бригаданың кежигүннери бо чылын кызыл-тастың 12, кукурузаның — 350, картофельдиң—100 центнер дүжүдүн гектар санындан ажаал алыр деп хүлээлгени партияның ам болур XXII съездизинге алдар кылдыр алганнар.

Ынчангаш, Кызыл хоорайдан ырак эвестe—20 километрде Маңган-Элезин деп черниң чүс-чүс чылдарда андазын изи дээп көрбээн кур шөлдеринге элбек дүжүт өзүп үнер. Ол чер Таңды районда «Межегей» совхозтуң база бир удуг участогу болу бээр.

О. САМБЫЙ-ООЛ.

Чуруктарда: Хову турлаа. Тракторист И. Ощепков.

Фотолар авторнуу.

Тбилисиге болган байырлыг хурал

ТБИЛИСИ. (СЭТА). Грузияның ажылчы чоннарында—улуг национал байырлал. Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Грузияның КП Төп Комитединиң совет эрге-чагырганы болгаш Грузияның Коммунистиг партиязын тургусканының 40 чыл болганынга тураскаатканы байырлыг хуралы май 12-ниң эртенинде ажыттынган. СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, Грузин ССР-ниң Коммунистиг партиязының болгаш чазаанын удуртукчулары, а ол ышкаш эвилелдешкен республикаларның байырлалга чеде берген төлээлериниң баштыңнары президиумге көстүп келирге, чыылганнар оларны изиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Совет эрге-чагырганы тургусканының болгаш Грузияның Коммунистиг партиязын үндезилээнинин 40 чыл болганының дугайында илеткелди Грузияның КП ТК-ның Бирги секретары В. П. Мжаванадзе кылган болгаш олурушканнар ону чылыы-биле уткааннар.

Эш В. П. Мжаванадзениң илеткелиниң соонда СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев ол хуралга чүве чугаалаан болгаш ону үргүлчүлелдиг адыш часкаашкынынбиле уткаан. Ооң чайынанчак чугаазын олурушканнар улуг кичээнгейбиле дыңнаан болгаш изиг адыш часкаашкыннары хөй удаа болуп турган.

СЭКП Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Грузияның ажылчы чоннарынга байырлыг чагаазын эш Н. С. Хрущев номчуурга, чыылганнар диңмиттиг адыш часкан хүлээп алганнар.

СОВЕТ ТУРГУЗУГ

Улуг сорулгалар мурнувуста

Төөгүлүг чеди чылдың үшкү чылында Кызыл хоорайның улус ажылагыйының мурнунда улуг сорулгалар салдынган. 1961 чылдың улус ажылагый планын өзүгаар хоорайның үлетпүр продукциязын бүдүрерин көвүдедири, автотранспорттун, тудуг организацияларының болгаш культура-амыдырал черлерининг ажылынга бедик көргүзүглерни чедип алыры көрдүнүп турар.

Электри энергиязын ажылдап кылыры 600 мун киловатт шак чедер болгаш чыл дургузунда ол, 15 миллион 800 мун киловатт-шак болур. Хөмүр даш тывыжын 130 мун тоннага чедирер азы эрткен чылдаагызынга бодаарга, 18 мун тонна хөй болур, бо чылын 11 мун 900 туйбуну бүдүрүп үндүрер ийикпе, азы 34 хуу өзер, аъш-чем аймаанын продукциязын бүдүрери база дыка өзер.

1961 чылда хоорайга ниитизи-биле 17 мун дөрбелчин метр шөлдүг 570 чуртталга бажыңнары туттунар. Оларның иштинде 96 аал ишти чурттаар № 2 бажың, ол чарыкта 16 аал ишти чурттаар бажың, ийи аал ишти чурттаар 6, дөрт-дөрт аал ишти чурттаар 23 бажың бо чылын ажыглалга кирер. Оларның ниити чуртталга шөлү 2988 дөрбелчин метр болур. Оон ынай, албан черлерининг шугуму-биле тудуп турар хөй аал ишти олурар өлөөн каш улуг-улуг бажыңнар база ажыглалга кирер. Өлөөн хөй чаа бажыңнар туттунар болгаш чамдык эрги бажыңнарны хөй каът кылдыр эде кылыр. Хоорайның суг дамчыдылгазынга улуг ажылдар кылдынар, чаагайжыдылга, ногаанчыдылгага база-ла улуг капитал салышкынны кылган.

Моон ап көөрге, хоорайның улус ажыл-агыйында салдынган сорулга дыка улуг болгаш хоорайның бүгү бүдүрүлгелерининг, тудуг, транспорт, садыг болгаш өске-даа ажыл-агый, культура-амыдырал черлерининг улуг күжениишкинниг ажылдаарын негеп турар. Мында кол үүл болза шагүени халас эрттирбези, айларның, кварталдарның планныг онаалгаларын долдур болгаш ажыр күүседирин чедип алыры болур.

1961 чылдың бирги кварталы эрткен. Ынчаарга, бир эвес хоорайның бүдүрүлге, ажыл-агый бүрүзү уламна эки ажылдаар болза, планны черле күүседип болур аргалар бар дээрзин бирги кварталдың түннелдери көргүскен. Маная чамдык түннелдерни көргүзүрге мындыг.

Хоорайның үлетпүр, бүдүрүлгелери 1961 чылдың бирги кварталының планын ниити продукция талазы-биле 104,8 хуу, бараанныг продукция талазы-биле 105,9 хуу күүседткен. Эрткен чылдың бирги кварталы-биле деннээрге, бо чылдың бирги кварталында үлетпүр продукциязын бүдүрүп үндүрери 46,9 хуу өскен. Кварталдың дургузунда пландан дашкаар 137 мун рубльдин продукциязын бүдүрүп үндүрген.

Хоорайның бүдүрүлге черлери ажыл шагының кызырылганы-биле холбаштыр күш-ажылды организастаарынче, оон сагылга-чурумун экижидеринче улуг кичээнгейни салган. Оон түннелинде, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң планы ажыр күүседтинген ийикпе, эрткен чылдың бирги кварталы-биле деннээрге беш хуу бедөөн.

Хоорайның транспорт организациялары база-ла багай эвес ажылдаанар. Бараан сөөртүлгезиниң планы километр талазы-биле чедир күүседтинмезе-даа, тонна-километр талазы-биле 103,9 хуу, чижек тонна-километр талазы-биле 103,5 хуу күүседтинген. Пландан ажыр 855 тонна-километрни ажылдаан болгаш квартал дургузунда 150,5 мун литр кывар үүл камнаттынган.

Бирги кварталдың бүдүрүлге планнарын Элегестиң шахта эргелели, бус-турбиналыг электри станциязы, сельхозтранстың автобаазазы, облпотребсоюзтун АТК-зы эки күүседип, бедик көргүзүглерлиг болганнар. Оон ынай, хоорайның дыка хөй садыг, хөй-ниитиниң чемненилге черлери эрткен кварталда база-ла чүгээр эки ажылдаанын демдеглээр херек.

Үстүнде айыттынган чамдык эки талалар-биле чергелештир, хоорайның дыка хөй бүдүрүлгелериниң, ажыл-агый черлериниң ажылында ам-даа улуг четчестер бар. Пландан ажыр продукция бүдүрер талазы-биле социалистиг хүлээлге күүседтинмээн, бүдүрүлгелер күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 5 хуу бедиериниң орнунга, чүгле 3,9 хуу бедиткен.

Алгы заводу, типография, автосептелге заводу бирги кварталда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиериниң-даа, ниити продукция бүдүрериниң-даа планнарын күүседтээннер, а Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый чери, хоорайның үлетпүр комбинады, дааранылга комбинады дээн ышкаш бүдүрүлгелер бараанныг продукция бүдүрериниң планын безин күүседтээн, бүдүрүлгелериниң хөй нуруузу продукциянын дохтааттынган ассортиментизин чедир бербейн турар. Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агый чери, алгы заводу, дааранылга комбинады, типография, автосептелге заводу продукцияның бот-үнезин чиигедириниң орнунга, харын аартаткан.

Хоорайның чеди транспорт организацияларындан тонна талазы-биле планны чүгле 3 организация күүседткен, а № 1 АТК биле № 4 автоколонна тонна-километр планын, Кызыл АТК-зы пассажирлер сөөртүүнүн, пассажирлер сөөрткеш, орулга киреринин болгаш өске-даа экономикиг көргүзүглериниң планын күүседтээн.

Машиналарны чүдүрерин, олармың чүүгүн дүжүрерин, септээрин манап, анаа турар чоруктар дыка хөй. Оон түннелинде, 1961 чылда алган социалистиг хүлээлгелер четпес күүседтинип турар. Бирги кварталдың дургузунда пландан ажыр 50 мун тонна чүүктү сөөртүр ужурлуг турда, харын мырынай планныг онаалдалар безин күүседтинмээн.

«Тыва тудуг» трезинин тудуг организациялары, «Коммунтудугнун» тудуг-монтаж эргелели эрткен кварталда четпес ажылдаан. Олар хоорайның чугула тудугларын чорударының планын күүседтээннер. Чижээ, № 11 школаның тудуун чүгле 45,3 хуу, өкпе аарының диспансериниң тудуун—47,1 хуу, эрт комбинадыныын—41,7 хуу-ла күүседтилээн. Кварталда 1434 дөрбелчин метр чуртталга шөлү ажыглалга кирген турар ужурлуг турда, херек кырында чүгле 999 дөрбелчин метр кииртинген, азы план 69,5 хуу күүседтинген.

Чуртталга бажыңнарының, коммунал-амыдыралдың, медицина албан черлериниң капитал септелгелерин «Коммунтудуг» трези багай чорудуп турар. Бо чылдың бирги кварталында чуртталга бажыңнары септээринге үндүрүп берген хөрөнгилериниң чүгле 8,2 хуузу ажыглаттынган. Оон ынай, «Тыва тудуг» трези бирги кварталда 23 мун рубль түүге карылгалыг ажылдаан болгаш тудуг ажылдарының бот-үнези ында планда көрдүнгениниң 50 мун рубль ажып турар.

Бир эвес, хоорайның бүдүрүлге, ажыл-агый черлери бо-даа, дараазында-даа кварталдарда шак мындыг темпилер-биле, шак мындыг шынарлыг ажылдаар болза, бо чылын салдынган сорулгаларны чедиишкиннинг күүседири берге деп чүве тодаргай. Ындыгның төлөөзинде, бүдүрүлге болгаш албан черлериниң удуртукчулары, ылаңгыя хоорай Советинин күүскому бүгү-ле бар аргаларны болгаш күштерни 1961 чылда хоорайның улус ажыл-агый планын долдур болгаш ажыр күүседиринче бүрүн угландырары эргежок чугула. Бүдүрүлгелериниң ден-дески ажылдаарын хандырар, күш-ажылды организастаар, оон сагылга-чурумун экижидер, бүдүрүкчүлүүн бедидер, бүдүрүп үндүрүп турар продукцияның шынарын экижидер, оон ассортиментизин калбартыр — бо чылдың улус ажыл-агыйының планында көрдүнген хемчеглерни чедиишкиннинг күүседирде хоорайның партия, совет органнарының, ажыл-агый удуртукчуларының мурнунда туруп турар чугула сорулгалар мындыг. Мынчангаш, СЭКП-ниң XXII съездизинге чаа-чаа чедиишкиннер-биле ужуражыр дээш улам-на күжениишкиннинг ажылдаар ужурлуг бис.

А. БАЛАКИН,

хоорайның план комиссиязының даргазы.

Күүском хуралының бир айтырыы

Көдээ Советтиң күүсекчи комитединиң хуралын кежээкинин 5 шакта кылыр деп чарлаан. Оон кежигүннериниң чамдыктары айыткан шактарында чедип келгеннер. Ынчалзадаа, хуралды эгелээр дээрге кежигүннериниң барык-ла 40 хуузу келбээни-биле манаар ужурга таварышкан. 6 шак чедип турда хурал-даа эгелээн...

— Бөгүнгү күүскомнун хуралынга үш айтырыг чугаалажыр бис: бирээде, суурлар чаагайжыдылгазы — дээш, көдээ күүскомнун даргазы Тимофей Дмитриевич Загвозкин, өске айтырыглары база улай адады.

Бирги айтырыг талазы-биле күүском даргазы боду илеткел-даа эвес, медээ хевирлиг информация кылган.

Көдээ Советтиң девискээринде турар суурларның чаагайжыдылгазы моон мурнунда чылларда турганынга бодаарга сөөлгү үеде «чүгээр» чоруп турарын ол онзалап демдеглээн. Чүл дизе, суурларда ыяш тарылгазын чорудуп өгелей берген, кудумчуларны, ылаңгыя бажыңнар даштын арыг-шевер байдалга тургузар талазы-биле хемчеглер алдынып турар апарган.

Ынчалза-даа... ам суурлар чаагайжыдылгазының талазы-биле херек кырында кылдынган ажылды, кайда чеже, кандыг ыяш тарыттынганын, кымнар эки киржип турарын дарга тодарадып шыдаваан. Оон «илеткели» эрецгей медээ болган.

Танды районда Межегей көдээ Советтиң девискээринде Алаак, Успенка, Березовка деп үш суурлар бар. Оларда школалар, садыг магазиннер болгаш культура-амыдыралдың өскедаа албан черлери бар. Оон-биле кады суурлар чаа туткан бажыңнар-биле чыл санында байып, кудумчулар немежин турар. Ынчалза-даа суурлар чаагайжыдылгазының талазы-биле айтырыг бо көдээ Советтиң девискээринде шуут хожудап калган деп чугаалап болур.

Алаак суурну чижекке ап көрээли: каш чылдар мурнунда турганынга бодаарга, ам ол суур таныттынмас кылдыр калбарып өскен. Ындыг-даа болза оон кудумчулары хирлигбоктуг, малгаштыг, улус кылаштажыр черлерде, харын кудумчу ортузунда безин узун-узун чудуктарны барык-ла бажың бүрүзүнүн чанында дүжүрүп каан чыдар. Албан-даа, хуу-даа бажыңнарның чанында ыяш болгаш чадан үнүштер олуртулгазы багай.

Бо чазын школа чанында ыяш олуртулгазы чүгээр эки. Ынчалза-даа көдээ Советтиң бодунун, эмнелге пунктузунун, харылзаа салбырының конторазының чанында чүгле чангыс-чангыс ходугур ыяштар олуртунган. Совхоз конторазының мурнуу талазында (кудумчу талазында) ыяштарны олурткан, олар херимниг, ынчалза-даа конторанын өске ол-бо талаларында олурткан ыяштарны оон эртенинде-ле өшкүлер хемирип, дөстерин казып каапканын көдээ Совет даргазы совхоз директорунун конторазының соңгазын өттүр көрүп каан, чүгле «бөрүлерни» деп каан.

Чамдык бажыңнарның чанында ыяштар олуртунган-даа болза, оларның ажаалдазынче кичээнгей салбайн турар. Оларны херимневээниден будуктарын өшкүлер хемирип, дөстерин хаваннар, дагаалар казып турар. Олурткан ыяштарны херимнээр дилген ыяш материалдары чок, бо талазы-биле совхозтун дирекция чери кичээнгей салбайн турар.

Кудумчуларны, албан база чуртталга бажыңнарының чанын арыглап аштаар, ыяш тарылгазын чорудар талазы-биле воскресниктер азы субботниктер организастаттынмайн турар.

— Суурларда кижилер чок, шупту часкы хову ажылдарында — деп, көдээ күүском даргазы эш Загвозкин чыылдагааннап олурар. А суурларда ажыл кылбас, бажыңнарында аная олуруп турар азы ниитилелге ажыктыг ажыл кылырындан ойталаар, олча-ажык сүрүп чоруур кижилер кайы хөй. Оларны чүге ногаанчыдылга ажылынче эвилелдеп болбазыл? Ол ышкаш, өг-бүле өлөрин боттарының чурттап олурар бажыңнарының чанын чурумчудуп, ногаанчыдарынче база организастап болурла болгай.

Көдээ Советтиң күүскомунун хуралынга санал бергеннер суурлар чаагайжыдылгазынче улуг кичээнгейни салып, чоокку үеде кудумчуларны корум-чурумнуг байдалга тургузар талазы-биле хемчеглерни ап чорударын айытканнар.

С. ОЮН-ООЛ.

Москва. ССРЭ-ниң улус ажылагыйының чедишкиннериниң делгелгезинде электроннуг микроскопту делгеп салган. Ол бодунуң 6×9 хемчээлдиг экранынга каракка көзүлбес чүүлдөрни 300-тен 150,000 катап улгаттырар аргалыг.

ЧУРУКТА: электроннуг чаа микроскоп.

Фото Э. Евзерихинниң.

СЭТА-ның фотохрониказы.

АНЫЯК ТУДУГЖУ

Анна Куваандыевна Оюнова «Коммунтудугнун» бирги тудуг участогунун эки ажылдыг тудугжуларының бирээзи. Ол, бичезиндеи тура-ла эрес-шоваа, ажыл-ишчи, уран-шевер чораан.

1932 чылда көдээге төрүттүнген тыва аныяк уруг ам область төвүнде база бир улуг тудуг черинин мергежилдиг ажылчыны апаогалы ангала таварылга эвес.

Ажылчын-база коммунист болуруп ол дыка күзеп чораан. Ындыг төлөөде, күш-ажылдың кандыг-бир мергежилин чедип алыры база хөй-ниитичи амыдыралга идепкейлиг киржири чугула. Анна Оюнова шакла ындыг күзел-биле чүткүлдүг демисежип, эки-даа ажылдап келген. Анна Кызылдың № 3,5 болгаш 7 уруглар садтарының база № 3,7 школаларының маляр, штукатурка ажылдарынга киришкен. Дыка хөй бажыңнарның септелгелерин кылышкан.

Бажың иштинин кааталгазының аргыыр болгаш угулаалап даараар чүүлдерин кылыр талазы-биле ол база-ла мастер.

Эш Оюнова ам тудугнун ийи мергежилин чедип алган: маляр болгаш штукатурка—оон мергежээн ажылдары ол. Оюнова—СЭКП кежигүнүнге кандидаттан киреп алган.

А. БАЙ-КАРА.

Чаа бажың

«Тыва тудуг» трезинин үшкү тудуг участогунун бригадазы (бригадири эш Сметанкин, мастери эш Антонов) Заозерный кудумчузунга 50 бот кижилер чурттаар бажыңны тудуп турганнар. Ол бажыңның тудуу доозулган, ажыглалга кирер кылдыр дериттинген. Чаа бажыңны ам ажыглалга киирген.

Трестиң инженери эш Трещенко, тус-тус тудугжуларга оларның чурттаар бажыңнарын айтып берип турган.— Аас-кежиктиг чурттап, эки ажылдаарыңарны күзедивис — деп чагывышаан, чаа бажыңнар ап турар чурттанчыларга дулгүүрлерни хүлээдип берген.

Оларның аразында тудугжу ажылчыннар Васильева, Иванов, Митаева олар дулгүүрлерни хүлээп ап тура,—Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүненин кижи дугайында сагыш салыышкынынга четтирдивис—деп улуг өөрүшкүзүн илередип турганнар.

Чурттанчылар чаа бажыңының чанын ногаанчыдып, янзы-бүрү ыяштарны тарып олуртканнар.

А. ДАРЫ-СЮРЮН.

Танды районнун «Тиилеге» совхозтун № 4 хову бригадазының тракторизи, 23 харлыг аныяк коммунист Саая Дандарович Доржу часкы хову ажылынын мурнакчыларының бирээзи болуп шылгарап турар. Ол, «ДТ-54» деп 92 дугаарлыг трактору-биле хүнде 40 ганы чаштырар тургаш, 72—80 га черниң тараазын чаштырып, хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турар.

Чурукта: тракторист Саая Доржу.

Фото **Т. Кызыл-оолдуу.**

ХОВУГА ЧУГАА

Суук-суук хола хараганнар үнген, чиргилчинниг делгем ховуну Баян-Таланың одар-белчиирлиг-даа, тараалаң-даа ховузу дижир. Чамдык шөлдерни кара-дээс кылдыр чара тыртырып каапкан. Ол дээрге кайгамчык чеди чылдың үшкү чылында чаагай дүжүт өстүреринге белеткээн тарылга шөлдери болду. Ол-ла черлеп бар чораан кадарчыга ужуражып, оон-биле мендилешкеш,— кайы колхозтун хою ирги?—деп айтырдывыс.

— «Октябрь 30 чылдыы» болгай, төрүүр хойлар чүве ийин—диди.

— Бараанын көөрге арбын-надыр, чежени малдап турар ирги силер, акым?—деп, улам-на чугаа эредим.

— 400 ажыг хой болгай, бо кышты хүр ашты, кыш шөөр малга халалыг болбады. Чүге дээрге, бистиң малчыннарывыс—кожа-хелбээвис шупту-ла кышка эки белеткеннип, Маадырывыс Лопсанчаптың үлегери-биле эрткен чайын кезек малчыннар сиген-ширбиниш белеткелинге бөлгүмнежипкен бис, кажаларны база ындыг арга-биле септеп чылыглаан бис. Чыл келир-ле бир янзы чаа арга-сүме-биле ажылдаар деп негелдени амыдырал боду-ла үндүрүп келир чүве ышкажыл. Мындаа көжеривистин мурнуу чарыында хойжу Мөңгениң аалынга солун хурал эрттирдивис. Удавас солун хурал кылыр бис. Оон мурнунда хойжулар-биле сүмележир ужурлуг бис деп, бир-ле катап райком секретары эш Чешуин-биле бистиң колхозта парторг эш Кылын-оол келгеш, мээн-биле өлөөн беседалашканнар ийин.

— Чогум чүнүн дугайында ындыг үр сүмележип, беседалашканыңар ол?

— Шынап-ла ёзулуг ажыл-херек дугайында сүмелешкен бис. Мен хууда бо чылдың эгезинде 100 хойга онаштыр 140 хураганны менди алыр, бир хойдан-на 2,5 килограмм дүк алыр, малдың баш санын менди кадарып өстүрер хүлээлгени алган турган мен.

Артелиниң төрүүр хойлуг хөй хойжулары боттарының Маадыры Ооржак Лопсанчаптың үлегери-биле ажылдап тургаш, шупту мөөнү-биле мурнуку одуруг ээлээр, хожудан каап турарларны мурнакчыларга деннештирип алыр деп чаа эгелекчи санал үндүрүп турар-дыр. Силерниң хууда бодалыңар, саналыңар чүл, бир эвес чөпшээрежир болзунарза, чүнү кылза эки дээрзин эки боданып көрүңер деп, даргаларым мындыг. Ындыг чүве болганда кым, чеже чаш хураганны 100-ке онаштыр камгалап алырыл, чүнүн күсели-биле чедип алырыл дээн ышкаш өске-даа айтырыгларны тускай хуралга чугаалажыр чүве диштилер. Бригадалап хой мал өстүрүп ажаар деп база бир чаа чугааны ынчан дыннаан мен. Ол дээрге Бурятиянын хойжуларының мурнакчы аргазы дишкеннер.

Хурал-даа эгелээн, чугаа-соодувус-даа хөй-ле болган. Колхоз ниитизи-биле 100 хойга онаштыр 135 хураганны ап болур, дүктү бир башка бодай алырга 2,2 кг-ны ап шыдаар аргавис бар деп адак соонда мындыг түннелге келдивис. Чамдыктарывыс 100-тен 170-ни, 160-ны, 150-ни-даа ажаап алыр болгулаан. Тарып боозадыр ажылды нептередир, одарладып семиртири дээш хөй-ле чүүлдер дугайын чугаалашкан бис. Бурят хойжуларының депшилгелиг аргазы—бригадалажып алган ажылдаар, техниканы чөп ажыглаар, механизаттынган бригада болур, малчыннарның культурлуг амыдыралы-даа бедиир, ажыл-хожулга улуг каража-чарыгдал-даа үнмес, шынап-ла ажыктыг арга, ону нептередир, шиңгээдир деп шиитпирледивис.

— Шиитпир соонда чаа чүве, өскерилге чүү болганыл ынчаш, акым?—деп, хойжунун чугаазын үзе кирептим.

— Өлөөн үе эрте берген, ам-даа аңгы-аңгы кадарбышаан, чугаа чугаа-ла болуп каандан башка, малчыннарның-даа, даргаларның-даа талазындан сураг бис ийин, мен хууда дыка-ла деткип турган мен, чыл эгезинде алган социалистиг хүлээлгемни ол хуралга эде көрүп, 100 башка онаштыр 170 хураганны камгалап алыр, 1 хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргып алыр деп, шак ынчаар аазап дүжүргеш, Өвүрнүн «Торгалыг» колхозунун мурнакчы хойжузу эш Ыйманы социалистиг чарышка кыйгырган мен. Ам баштайгы төрүлге бүрүн менди. Апрельдиң эгезинге чедир 443 төрүүр хоюмнуң 417-зи оолдаан, оон 429 хураганны четче алдым, 12 хой ийистеди.

— Хүлээлгецер күүседтинер дээрзинге бүзүрелиңер быжыг ышкажыл?

— Ийиги төрүлгеге эдержилгени эки организастап алза, күүседтине бээри чугаажок боор, тарып боозадыр ажыл талазы-биле чамдык тускай эртемниглер кээп дузалажыр болган. Бот дугайты чамдык бөдүүн аргаларны база шиңгээдип алыр дээш кызын орадажып турар чүве ийин.

Баян-Таланың мурнакчы хойжуларының бирээзи—Күүлар Умер-оол Кежикович-биле ховуга кыска ужуражылга аразында болган чугаа ынчаар доозулган. Анаа чаа-чаа күшажылчы чедиишкиннерни күзедивис.

Д. ЕНДАН.

Чеен-Хемчик район.

ШҮГҮМЧҮЛЕЛ БОЛГАШ БОТ-ШҮГҮМЧҮЛЕЛ— БИСТИҢ ДАЙЫНЧЫ ЧЕПСЭЭВИС

Совет ниитилелдиң хөгжүлдезинге шүгүмчүлелдин болгаш бот-шүгүмчүлелдин ролю улам-на бедип турар. Чаа амыдыралдың тургузуушкунунун үезинде тыптып келир четпестерни болгаш чөрүлдээлерни илередиринин болгаш чок кылырының шак ол шылгаттынган чепсээнче Коммунистиг партия улуг сагышты салып турар. Тургустунун келген байдалды ханы шүгүмчүлекчи ёзу-биле сайгарып көөрүнүн, чедип алган чедиишкиннерни макталга чокка үнелеп көөрүнүн болгаш четпестер-биле канчап-даа эптешпезинин үлегерчижээ партияның, оон ленинчи Төп Комитединиң ажыл-чорудулгазы болур.

Харын шак-ла ындыг революсчу чүткүлдүг, кадрлар айтырынга бедик шиитпирлиг болгаш партийжи негелделиг болуру СЭКП ТК-ның январь Пленумунун шиитпирлеринде болгаш материалдарында сиңниккен.

СЭКП Төп Комитединиң январь Пленумунун түннелдеринге хамаарыштыр буржуаз парлалга хоозун алгы-кышкы үндүрүп, көдээ ажылагыйда бар четпестерни чидин-биле шүгүмчүлээнин өскээр тайылбырлап, «Совет коммунистер аргажок апарган, боттарының сулазын билинген» деп хоптаарын оралдажып турарлар. СЭКП ТК-ның 1953 чылдагы сентябрь Пленумунун үезинде ышкаш, бистиң дайзыннарывыс база-ла колхоз болгаш совхоз бүдүрүлгезинде «кризис болган» деп алгыржып турарлар. Хопчуларның ол хоозун үзел-бодалын сойгалап, «Унита» дээр итали солун мынчаар бижээн: «ССРЭ амгы үеде амыдыралдың деннелин улам бедидер дээш демиселди чорудуп турар болгаш план база алган хүлээлгелер бичии-даа бол күүседтинмейн базарга Совет Эвилели ол талазы-биле калбак чугаалажышкынны ажык болгаш чидиг шүгүмчүлелди чорудуп турар».

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай сайзырадырының сорулгаларын чугаалажып, бар улуг четпестерни илередип тура СЭКП Төп Комитединиң январь Пленуму «көдээ ажыл-агыйда бар ол четпестерни шүгүмчүлээри 1958 чылга бодаарга көңүс өске хевирлиг болуп турар деп айыткан. — Ынчан көдээ ажыл-агыйның кайы-даа адырларынга улуг хожудаашкыннар турган. Ам оон ылгал чүл дээрге, социалистиг экономиканың шапкын өзүлдезинин, улус ажыл-агыйының бүгү адырларында улуг чедиишкиннерниң үезинде бар четпестерни шүгүмчүлеп турары болур».

Бистиң Коммунистиг партиявыстың күжү чүдел дизе, кажан-даа чүвенин шыңындан оон кортпайн чорааны. Ынчаарга чоннун мурнунга четпезин ажыы-биле чугаалаарындан буржуаз партиялар от-биле дөмей коргарлар. Ажылчы чоннун эргежактарын илередин, оларның сонуургалын камгалап чоруур коммунистерниң чондан чажырар чүвези чок. «Бистер, коммунистер чонга шынны чугаалаарынга дидим бис» деп эш Н. С. Хрущев чугаалаан.

Үндезини-биле чок кылдыртырынга чыгаткан эргинин артыышкынарынга удур шиитпирлиг демиселбиле амыдыралды чаартып турар марксисчи-ленинчи партияның, социалистиг тургузугнун бот-шынарының база бир тускай, чарылбас кезээ — шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел болур. Шүгүмчүлел коммунистерни кошкатпас, харын-даа оларның сырый каттыжышкының, оларның ат-алдарын болгаш салдарын быжыглаар. Шүгүмчүлелден олар чаа күчү-шыдалды, социализмнин болгаш коммунизмнин тиилелгезин дээш улам ынайгы демиселге чаа аргаларны тып ап турарлар. «Коммунистерниң идепкейин бүгү тала-биле сайзырадырының, бодунун хүрээлеңинге шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди сайзырадырының» эргежок чугулазын коммунистиг болгаш ажылчын партияларның төлөөлекчилериниң Москвага болган Чөвүлел хуралының Медеглелинде ынчангаш онзалап айыткан. Партийжи амыдыралдың ленинчи нормазын хажык чок сагыырының шиитпирлиг үүлдериниң бирээзи, ажылдың лениинчи стилиниң кол дээн негелдезинин бирээзи ол болуп турар.

СЭКП ТК-ның Пленум бүрүзү—массаның дүжүлгазының болгаш шүгүмчүлелиниң күчүлүг шимчедир күжү. Чижек кылдыр алырга, январь Пленумунун ажылында партияның Төп Комитединиң кежигүннери, республикаларның, крайларның болгаш областарның удуртукчу ажылдакчылары-биле кады хөй санныг эртемденнер, колхозтар даргалары, бүдүрүлгениң чаартыкчылары—механизаторлар, хаван ажалкчылары, саанчылар болгаш партия кежигүндаа, партия кежигүнү эвес-даа хөй санныг ажыл-ишчилер киришкеннер. Көдээ ажыл-агыйның сонгаарладып болбас чугула сорулгаларын партия бүгү улус-биле кады чугаалажып көрген.

Массаның санал-оналын болгаш дузазын албышаан, бөдүүн ажылдакчыларның үүнүн, санал-шүгүмчүлелдерин кичээнгейлии-биле дыннавышаан, партия болза, оон-биле кады фактыларны болгаш болуушкуннарны күрүне ёзузу-биле көөрүнге, четпестер болгаш бак чүве кылыр кижилерни эптежир аргажок кылдыр көөрүнге массаны кижизидип турар.

Боттарының төлөөлекчилерин ажыы-биле шүгүмчүлеп турган, ажылчын аңгы бодунун организацияларын кижизидип, каннап ап шыдаар деп В. И. Ленин айтып чораан. Күрүне, партия, профэвилел болгаш өске-даа органнарда боттарының төлөөлекчилерин ажыы-биле шүгүмчүлээри — Совет демократиянын хоойлузу. Шүгүмчүлээр эрге болза, ону боттандырарынга херек кырында боттуг аргалар бисте бары-биле бадыткаттынын турар. Ажылчы чоннарның хуралдары, ол ышкаш үргүлчү болун турар бүдүрүлге чөвүлел хуралдары шүгүмчүлелдин болгаш бот-шүгүмчүлелдин ёзулуг боттуг школазы апарган.

Четпестер-биле демиселге хөй-ниитиниң санал-оналын калбаа-биле ажыглап турары бистиң парлалгавыстың болгаш радиовустун ажылчорудулгазының, ол ышкаш ажылчы чоннун чагаалары-биле болгаш хомудалдары-биле ажылдаарының үндезини. Үлетпүр болгаш садыг бүдүрүлгелеринде партия эге организацияларынга администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар эргени боттандырар талазы-биле бир чыл бурунгаар тургускан комиссиялар шүгүмчүлелдин боттуг болурун болгаш оон деннелин көдүрүп турар.

Социализм үезинде шүгүмчүлелдин онза шынары болза, чүгле херектиң багай талазын оон сойгалап илередип турарында эвес, харын база четпестерни чок кылып, ажыл-херекти шын организастаарынга оон дузалап турары болур. Ол дээрге, чүвени үрээр эвес, харын чүвени тургузар күш болур. Оон чогаадыкчы күчүзү социалистиг чарышта болгаш оон дээди хевири — коммунистиг күш-ажыл бригадаларының болгаш шалыпчыларның шимчээшкининде долузу-биле илереттинин турар.

Бүгү хөжүдап калган, эргижирээн үүлдерге удур массаның идепкейлиг демисели—дүжүметсиг, төгейленчек, шаптыланчак чоруктарны чок кылырының үндезини, кадрларны шын кижизидериниң кол аргаазы. Чоннун шүгүмчүлели оларга бот ооржургаар, билиргээр арганы бербес, чамдык ышкындырыгларның улуг чазыглар, улуг бууразшкыннар кылдыр өзе бээрин болдурбас. Н. С. Хрущевтун чугаалааны-биле алырга, четпестерни ээ-харысалга чок көрүп, чүнү-даа кылбайн аная олура эки амыдырал чедип алырын күзээр, чоннун амыдыралын үреп турар четпестер дугайында чугаалавайн, харын оларга хөй-ле адыш часкан турар кылдыр чурттаксаар ажылдакчыларга шүгүмчүлел дыш бербес.

Бүгү-ле дириг болгаш амыдыралчы партияга бот-шүгүмчүледдин эргежок чугулазын демдеглеп тура, бодун тогунары ышкаш ындыг чүдек-бужар чүве черле чок деп В. И. Ленин айыткан. Бодун тогунар болгаш чедип алган чедиишкинге мөөргенир чорук-биле бистин партия кажан-даа эптешпейн чораан. СЭКП ТК-ның январь Пленумунун шиитпирлериниң одуруг бүрүзүнде ол илереттинин турар. Пленумнун демдеглээни-биле алырга, сөөлгү чеди чылдарның дургузунда көдээ ажылагый бүдүрүлгезинин өзүлдези-биле кады, чедиишкинивис тулган дижип алгаш, чамдык ажылдакчылар маажырап калганнар, а чамдык ажылдакчыларны бар чедиишкиннер шуутла будап турар. Шак ындыг аарыгларга удур эн эки эм—хөй-ниитиниң шиитпирлиг болгаш кадыг-дошкун бууру шавары, ырын-нүүр барымдаалавайн чидин-биле шиитпирлиг шүгүмчүлээри болур.

Бедик негелде болгаш принципиалдыг чорук тургустунган черге бот тогунар болгаш чүве тоовас чорук турбас ужурлуг. Курск областын Калиновка суурунда чуртта билдингир колхозтун партия комитединиң секретары Д. Орлов коммунистерни кижизидер талазы-биле дүржулгазын солушпушаан, мынчаар чугаалап турар: «Сагыш амыр олурар болгаш чурум чок чорук-биле, янзы-бүрү чылдаганнар адап тургаш, бодун камгаланыр, орадлажыышкыннар-биле партия организациялары эптешпес... Чедиишкиннерден чамдык эштерниң бажы дескинин, билиргээр болгаш сагыш амырай бээр хөөннер бар апарган. Шак ындыг хөөннерни шыгыызы-биле бууру шаап, оон хоразын көргүзүп, тиилелге кажан-даа белен чедип алдынмас болгаш ону демисел-биле чаалап алыр дээрзин тайылбырлап бээр ужурга таварыштывыс». Колхозтун партия коллективиниң салдары-биле чамдык бүдүрүлге участоктарының коммунист-удуртукчулары бодун тогунар чоруктан адырлыы, эттингеннер, а чамдыктары шүгүмчүлелдин түннелинде ажылыдан дүжүрүкен болгаш оларны ажылгыр, шимченгир эштер-биле солаан.

Бодунун организация бүрүзүнге, күрүнениң болгаш бүдүрүлгенин адыр бүрүзүнге четпестер-биле эптежир ада чок чорукту тургузар дээш партия бүгү хемчеглерни ап турар. Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди бүгү тала-биле сайзырадыры коммунист бүрүзүнүн СЭКП-ниң Уставын ёзугаар дүрүмчүдүп каан хүлээлгези. Хөй-ниитиниң санал-оналының салдарындан ажылдакчы кижини кандыг-даа эрге-дужаал хоорулдурбас ужурлуг. «Ажылда четпестерни шиитпирлии-биле шүгүмчүлеп, янзы-бүрү бак чүвелерни шыңгыызы-биле бууру шаап, шыдажыр аргажок шак ындыг болуушкуннарга килеңнээшкин-биле удурланыр

ЧЕДИ ЧЫЛДЫҢ КИЖИЛЕРИ

Типографияда бүдүрүлге планын доктаамал ажыр күүседип, хөй-ниитиниң ажылынга ак-сеткилдиг, идепкейлиг киржип турар мурнакчылар эвээш эвес. Ылангыя өрүкчү коммунист В. Горбунова хөй чылдарың дургузунда кызымаккай ажылдап, коллективтиң хүндүткелин чаалап алган. Идепкейлиг хөй-ниитичи ажылышчини чер-чер Советтериниң эрткен соңгулдаларынын хүнүнде ону полиграфчылар хоорай Советиниң депутадынга чаңгыс эп-сеткилдиг деп шиткеннер. Коллективтиң ол улуг идегелин Горбунова ажыл-ишчи чоруу-биле шынзыдып турар.

Ол ышкаш аныяк парлакчы В. Чиркова бүдүрүлгеде мурнакчы ажылдавышаан, кежээки школада өөренип, коллективтиң хөй-ниити амыдыралынга идепкейлиг киржип турар. Ол, коллективте комсомол комитединиң кежигүнү.

З. Герасимова 1952 чылда Новосибирскиниң ус-дарган училищезиниң линотип салбырын дооскаш, типографияга ажылдап кирген. Ол-ла чылдан эгелээш Герасимова бүдүрүлгениң мурнакчызы деп үргүлүү мактадып келген.

Дептерлекчи Н. Ленкова болгаш өрүкчү Н. Мальцева олар бүдүрүлгениң планын ай санында доктаамал ажыр күүседип, ажыл шагының соонда коллективтиң бот-тывынгыр ураан чүүл бөлүгүмүнде идепкейлиг киржип турарлар. Үстүнде мурнакчылар эрткен май байырлалында эки ажылы дээш өртектиг чүүлдер-биле шаннатканнар.

Чурукта: мурнуку одуругда (солагай талазындан оң талазынче) Н. Ленкова, В. Чиркова, З. Герасимова, (артында) Н. Мальцева биле В. Горбунова.

Фото **В. Рачковскийнин.**

Агитколлективтерни тодаргай удуртур

Агитколлективтер чоннуң ортузунга политиктиг ажылды калбартырынга шиитпирлиг ужур-дузалыг. Мону барымдаалаш, Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозта партия организациязы совхозтуң салбырларының аайы-биле 3 агитколлективтерни тургускан болгаш ниитизи-биле 84 агитаторлар ажылдап турар.

Совхозтуң Аксы-Барлык салбызында эш Күдерекке удуртурган, ханделеп салбырында эш Аңзатка удуртурган агитколлективтер эки ажылдап турар. Ол агитколлективтер боттарының ажылын колдуунда малчыннар ортузунга тайылбыр ажылынче угландырып, фермаларга, малчыннарга агитаторларны быжыгын, боттарының ажылын тодаргай план өзугаар чорудуп турар болгаш ооң түүнелин өй-шаанда үндүрүп турар. Агитаторлар эштер Кара-Сал, А. Хертек, Товариштай, Эмер-Сарыг, Сотпа, Кан-оол олар СЭКП ТК-ның январь Пленумунуң шиитпирлерин тайылбырлаар болгаш совхозтуң ажылчыннарының, ылаңгыя малчыннарының ортузунга социалистиг чарышты калбартыр талазы-биле хөй ажылдарны кылганнар. Ооң түүнелинде ол ийи салбырларының, ылаңгыя Аксы-Барлык салбырының малчыннарында бедик көргүзүглерни чедип ап турарларның саны дыка өскен. Аксы-Барлык салбыр 3488 төрөөн хойлардан 3479 хураганнарны алган, төрүттүнген бызааларны менди ап турар. Сотпа, Кан-оол ышкаш малдың чаш төлүн менди алган хойжулар хөй.

Бо ийи салбырларда агитколлективтерниң ажылынын эки түүнелдиг болуп турары ында партия бөлүктериниң удуртулгазында болуп турар. Партия бөлүктериниң организакчылары эштер Санчыт, Сүүр-оол олар агитколлективтерниң ажылын доктаамал ужуртун, агитаторларның, агитколлектив удуртукчуларының илеткелдерин партия бөлүүнүң хуралдарынга дыннаарын организастап, оларга дузалап турар.

«Барлык» совхозта партия организациязы агитколлективтерниң ажылын кошкак ужуртун турарын демдеглээри чугула. Совхозтуң төвүнде агитколлектив ажылчыннарның ортузунга агитас-массалыг ажылды чорударының кол чери ол. Ооң девискээринге совхозтуң төвүнүн чурттакчылары, механизаторлар, тудугжулар болгаш дыка хөй малчыннар хамааржын турар. Ол агитколлектив партия организациязының дорт удуртулгазында турар. Ол хиреде-ле агитколлектив кончуг багай ажылдап турар. Чурттакчы чоннуң, механизаторларның, малчыннарның ортузунда тайылбыр ажылы кончуг кошкак чоруп турар. Агитколлективтиң төвү—агитпункт үргүлүү шоочалыг турар, совхоз төвүнде клубка политмассалыг хемчеглер кончуг ховар организастаттынып турар. Бо бүгүнү билип тура-ла совхозта партия организациязының секретары турган эш Х. Өлчей, партбюро кандыг-даа хемчег албайн келген. Ол ышкаш совхозтуң төп салбырының ажылчыннарының ортузунда чарыш эки калбарбаан, дыка хөй чугула ажылда кижилер тодаргай хүлээлге албаан. Мооң ужурундан ажылга салгаа, чүткүл чок, а чамдыкта мырыңай харыысалга чок чоруктар бар. Харын ындыг чоруктуң түүнелинде совхозтуң хаван фермазындан 90 ажыг хаван оолдары өлгени ол.

Бедик сорулгаларны чедип алыр дээш шудургу демисел чоруп турар амгы үеде партияның агитас-массалыг ажылы мындыг багай турбас ужурлуг. Четпестерни чайлаткаш, политкижизидилгелиг ажылды үндезини-биле экижидиг совхозта партия организациязының бюрозундан негеттинип турар.

Ч. ЧЫЛБАК-ООЛ.

Яслиде омак-хөглүг

Ленин аттыг колхозта уруглар яслизин бо чылын эки шынарлыг, таарымчалыг кылган. Яслиниң үш улуг өрээлдеринге немей бир өрээлди ажыглага киирген. Оон ынай яслиниң иштинде уруглар чуур, чем кылыр, чемненир, удуур, танцылаар, ойнаар черлерни эптиг таарыштырган. Дериг-херекселдер-биле бүрүн хандыртынган бо яслиде колхозчуларның 60 ажыг бичии уруглары культурлуг омак-хөглүг чурттап турар.

Мурнундагы чылдарга бодааргa, яслиниң ажылдакчыларында шыырак билиглиг, мергежилдиг ажылдакчылар ажылдап кирген. Яслиниң эргелекчизинде ам 6 чыл ажылдаан дуржулгалыг коммунист Алажык, чем кылырынга мергежээн повар Чысынмаа, бичии чаштарны хөглүг-омак ойнадыр билир Борбаан болгаш өскелер-даа ажылдап турарлар. Эш Борбаан оларны солун ыры ырлап, шүлүк номчуурунга, танцыларга өөредип келгениниң ачызында, хөй-хөй уруглар ам боттарының бичии концертчигежин организастай шаап алгаш, ада-иелерге сонуургадып көргүзүп берип турарлар. 4—5 харлыглар Слава, Таня, Вера, Света болгаш өскелер-даа «Ленининиң чагыы» деп шүлүктү, «Шивижигеш» деп ырны илдик чокка ырлап турганнар. Бичиилерниң концертчигежин Май 1-ниң байырлалында болгаш Тиилелге хүнүнде көрген бис.

Бистиң колхозтуң культурлуг чаагай амыдыралы хүн келген тудум бо хире чаагайжып, ооң уруглары амыдыралдың чаагай херелиниң адаанда магалыг чурттап турарын ап көөрге дыка-ла магаданчыг-дыр. Ада-иелер уругларының чурттап, өзүп доругуп турары яслизинге удал-дараа барып, яслиниң ажылдакчыларынга дузалажып турарлар. Ам моон соңгаар ажы-төлдүң чаагай чурттаалгазы дээш уруглар садтарында болгаш яслилеринде ажыглап турары ажылдың арга-дуржулгазының дээре аргалары-биле ажылдаары кончуг күзенчиг.

М. ЧИМБИИ.

Чөөн-Хемчик район.

Малчыннарның олчазы

Хойжунуң коданчы ыды хенертенне туругладып эөре берген. Үнүп келгеш көөрге, аалче бир аттыг кижи одуруг оруктап чоруп орган. Демги эөрген ыды чеде бергеш, өзүп танаан чүве ышкаш, ыды чидип огланы берген.

— Надажап эмчи келген-дир. Көрем, бистиң ыдывыс безин ону таныыр-дыр. Ынчанмайн канчаар, бистиң малчыннарның күзенчиг аалчызы-ла болгай—деп хөйжу К. Күске чугаалаан.

Удаткан чок шынап-ла мал эмчизи эш Надажап чедип келген. Ол чүгле эмчи эвес, агитатор, хөй-ниитичи. Ооң кызымаккай ажылчызын, хөй-ниити ажылынга идепкейлиин, чурумнуун көргеш, ону СЭКП-ниң хүрээлеңинге хүлээп алган.

— Мээң ажыл-ижимни ол хире үнелеп турары дээш, Коммунистиг партияга четтирдим. Чонга бараан болуру дег бедик чүве кижээ турбас!—деп, эш Надажап медеглеп турар.

А. СОСКАЛ.

Улуг-Хем район,
Жданов аттыг колхоз.

Чарыш калбарган

Кызылдың бүдүрүлге комбинадының эр улуска хеп даараар ателье-зиниң коллективи чеди чылдың үшкү чылының бирги кварталында ниити продукция бүдүрер планын 109,1 хуу күүседкен. Коллективке калбарган социалистиг чарыштың бирги черин аңгы-аңгы хептер даараар бригада алган. Олар продукция бүдүрер планын 124,2 хуу күүседкен. Ооң дараазында черлерни мастер Юрьеваның болгаш Останинаның бригадалары алган.

Ам ол ательеде СЭКП-ниң XXII съездизинге төлептиг ужуражыр дээш чарыш улам калбарган. Чагыкчыларның хүн бүрүде өзүп турар чагыгларын чогуур үезинде, эки шынарлыг күүседир, ажылдан турар черин үргүлчү арыг-шевер тургузар, өөредилгеге, өг-бүлеге үлегерлиг болуп, коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп ат дээш бригада бүрүзү ажылдап турар.

Силерниң дузаңар, хыналдаңар херек

Өөредилге, билиг—өөреникчиден шыңгыы күш-ажылды, харыысалгалыг чорукту негээр. Школага өөренип турган чылдарында өөреникчилер өөредилгеге, күш-ажылга чаңчыгып, ооң аргаларын чоорту шиңгээдип ап турарлар. Ынчалза-даа өөреникчи бажыңында, ада-иезинин чанында база-ла өөренип, кижизидилгени ап турар. Ынчангаш маңаа ада-иелер биле өөреникчилернин, школа биле ада-иелерниң аразында быжыг харылзаазы төрүттүнүп, ханылап эгелээр. Мен бо чагаага, ада-иелериниң талазындан боттарының уругларының өөредилгезин канчаар хайгаарап, дузалажып турарын чугаалап көрейн.

Өөреникчиниң салым-хуузунуң дугайында айтырыгны школа коллективи, ада-иелер өөредилге чылының бүгү дургузунда шиитпирлээр. Бистиң школага болуп эртилээн ада-ие хуралдарында болгаш ада-иелериниң бажыңнарынче башкыларның үнүүшкүннериниң түүнелинде, уругларның өөредилгезиниң байдалы тодазы-биле билдинип келген. 4 «А» класста уруглары өөренип турар ада-иелер Моламдай, Тутай болгаш Миронов олар школага бо-ла чедип кээп, класстың башкылары болгаш өөреникчилери-биле чугаалажыт, уругларының өөредилгезин эки билип ап турарлар. Ооң ачызында оларның уруглары дөртку улдунну быжыг билиглиг утхуп алганнар.

Ам дөртку улдун чоруп турар. Час. Чылыг агаар, өзүп үнген үнүш бойдус. Мындыг үеде чамдык уруглар, ылаңгыя эге класстылар, болганчок-ла даштыгаа ойнап, үнелиг шак-үени халас эрттирип турарлар. Биске болган бир-ле хуралга ада-ие эш Ковалев мынча дээн: «Чамдык ада-иелер-даа, өөреникчилер-даа часкы хүннерни тоон бодавайн баргылаар-дыр, ынчан өөреникчилер эрткен кичээлдерин каталтавайн, мурнундагы улдуннарда чедип алгылаан эки демдектерин ышкыныптарлар. Оон бүгү школаның өөредилге шынары кудулаар. Чамдык өөреникчилер оон эгелээш чалгаа, карак ажыттаар чорукчедаа шилчип болур»... Ол шын, ынчангаш амгы бо хүннерде өөреникчи бүрүзүнүң харыысалгазын улам-на бедидери чугула. Маңаа ада-иелер башкылар-биле демниг ажылдаар, оларга дузалажыр херек. Силериң дузаңар, хыналдаңар херек.

4 «А» класста өөренип турар оглунуң өөредилгезинче Нагорных ада-иелер сагыш салбайн турар. Оларны школаже чеже-даа катап чалаарывыска келбестер. Ол ышкаш, Гончаров, Конев, Карташков оларны база-ла шүгүмчүлээр херек: школага кээп көрбээннер, уругларының өөредилгезинге дузалавайн келгеннер. Ындыг ада-иелериниң дугайын школаның методиктиг каттыжылышкын хуралдарынга, тус-тус класстарга ада-ие хуралдарынга чугаалажыры чугула.

Өөредилге чылының сөөлгү хүннери, шылгалдаларга болгаш экзаменнерге белеткелдериниң хүннери—алдын өртектиг үе-шак, быжыг билигниң базымы. Ада-иелер биле башкыларның болгаш кижизидикчилериниң кады ажылдаары, сырый харылзажыры, ынчангаш бо хүннерде школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылында соңгаарлаттынмас сорулгаларның бирээзи болур.

Е. КВИТНЫХ,

Кызылдың № 3 школазының башкызы.

ШКОЛА, башкы, күш-ажыл

ӨӨРЕДИЛГЕ КҮШ-АЖЫЛ-БИЛЕ ХАРЫЛЗААДА

Школаның амыдырал-биле харылзаазын улам-на быжыглаар, өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарның шынарын бедидер талазы-биле ажылды Каа-Хем районнуң башкылар коллективи сөөлгү үеде эдээн эжижиткен. Районнуң школаларынга башкылаашкынның методиктиг арга-ларын калбаа-биле ажыглап, өөреникчилер ортузунга кижизидилге ажылдарын амыдырал-биле эки холбаштырып турарының ачызында, бо өөредилге чылының эгезинден бээр тус-тус школаларга өөредилгениң шынары мурнуку чылдан эжижээн. Амгы үеде районда бүгү өөреникчилерниң 30 ажыг хуузу чаңгыс эөлчегде кичээлдеп турар. Ол чорук кичээлден дашкаар хостуг үелерни чөп ажыглаарынга, ылаңгыя өөреникчилерни күш-ажылга чаңчыктырып өөредиринге улуг дузалыг болган.

Башкы кадрлар-биле районнуң школалары эки хандыртынган. Районда 17 директорлар болгаш школалар эргелекчилериниң иштинден дээди база дооспаан дээди эртемниглер—11 кижи, артканнары ортумак эртемниглер. Оларның иштинден 12 кижи башкы ажылының талазы-биле 12 чылдан хөй стажтыг.

Күш-ажылчы өөредилгениң шынарын бедидеринге Сарыг-Сеп ортумак школазында (директору эш В. Шикин) улуг кичээнгейни салып турар. Школада эки дериттинген 24-24 олуттарлыг, чазаныр болгаш дарганнаар өрээлдер бар. Дарганнаар мастерская демир херекселдер кылып ажылдаар ТВ-16 деп үш станок, өрүмнээр ийи станоктар болгаш дарганнап кылырының өске-даа херекселдери-биле бүрүн хандыртынган. Чазаныр мастерскаада ТД-120 деп дөрт токарь станогун, өрүмнээр станокту болгаш ийи каттыштырган (комбинированный) станоктарны тургускан. Өөредилге кичээлдеринге хереглээр ЗИС-5 автомашина база «Беларусь» деп трактор бар. Базаның мээзин кезерин класстан дашкаар үеде эмчи чуруумнарын ажыглап, өөреникчилерге көргүзүп турган чоруткан. Оорга чүүнүүн ажылын күштүг хөделдирикчи—сералыг кислотаның дузазы-биле көргүскен. Биология кичээлин эрттирер талазы-биле эш Поляков кандыг-бир солун дуржулганы, схеманы азы көргүзүг херекселин шын ажыглап билир. Ооң башкылап турар эртеминге өөреникчилер өөредилге чылының бүгү дургузунда эки өөренип келгеннер.

Бүрен-Аксының школазында класстарның удуртукчу башкылары — Л. Котова (7 класс), Б. Бадарчы (1—4 класс), Фёдоровка школазында В. Комарова (6 класс), М. Кузьмина (1 класс), ол школаның башкылары З. Носкова, В. Тихонравов, Бүрен-Хем школазында С. Аракчаа (1 класс), Е. Комлева (1 класс), ол школаның башкылары С. Күжүгет, А. Байыр-оол, Сарыг-Сеп ортумак школазында Т. Соколова (8 «А» класс), М. Иванова (8 «Б» класс) болгаш өскелердаа школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарынга идепкейлиг киржип, ада-иелер-биле быжыг харылзааны тудуп келгеннер.

Үстүнде айытканывыс орук айтыкчыларының — мергежилдиг башкыларның арга-дуржулгазын район школаларының методиктиг каттыжылга хуралдарынга каш удаа чугаалажып келген. Ындыг хуралдар тустус школаларга-даа, район төвүнгедаа болуп эрткилээн.

Сарыг-Сеп ортумак школазынга бир-ле методиктиг каттыжылга хуралынга школаның доктаамал бүдүрүлге бригадазының ажылының дугайын чугаалашкан. Школага 8—9 класстарның өөреникчилериниң тургустунган 85 кижи составтыг доктаамал бүдүрүлге бригадазын быжыглаан. Амгы үеде бүдүрүлге өөредилгелиг 9-ку классчылар «Октябрь 14 чылы» колхозтан аңгылап алган 86,5 га участогунда бүдүрүлге практиказын эрттирип ажылдап турарлар. Олар ховуже өдек сөөртүп, черни чарып, андарып турганнар. Ол колхоз өөреникчилерге техниканы, дериг-херекселди аңгылап берген база тускай эртемниг Андреевти болгаш Бычковту ук бригадага быжыглаан. Колхоз өөреникчилер бригадазынга ховуу турлаан кылып берип эгелээн. Ам ында 60 олуттуг столоваяның тудуу доостун турар, бригадага сес майгыннарны садып алган. Өөреникчилер участогундан бедик дүжүттү өстүрерин хүлээнип алганнар.

Эрткен өөредилге чылында бо школаны доосканнарның хөй кезин ам областың колхоз, совхозтарында, бүдүрүлге черлеринде чедишкиннинг ажылдап турарлар. Оларның иштинден Анна Одушпаяк—«Коммунизмче орук» колхозтуң мурнакчы саанчыларының бирээзи, Александр Агапов биле Николай Лубошников—Сарыг-Сеп СТС-тин септекчи-слесары болгаш токары, Анна Булгакова, Валентина Артюкова, Салчак Дарый—район эмнелгезиниң медсестралары.

Ниитизи-биле алырга, районнуң улус өөредилге килдизи (эргелекчизи эш Д. Попков) школаны амыдырал-биле холбаштырар талазы-биле солун ажылдарны сөөлгү ийи чылдарда эки чорудуп келгени өөрүнчүг. Маңаа кол чүүл болза, хөй-ниити организациялары-биле колхозтар, совхозтар болгаш бүдүрүлге черлери-биле харылзааның эжижээни болур. Ол быжыг харылзааны улам-на ханыладыры күзенчиг.

Ажыл-агыйның хөй янзы адырлары-биле школаларның харылзаазын быжыглаарын улам шынаржыдар ажылды чорударын райОНО, тустус школалар мооң соңгаар база-ла планнап турар. Мооң мурнунда чылдардан бээр күш-ажыл кичээлдеринге дериг-херекселдер, ылаңгыя көргүзүг материалдары школаларга чедишпейн турган. Оларны тыптынып, кылып алырын Каа-Хемниң школа бүрүзү бодунуң мурнунда тургустунган чугула сорулгаларның бирээзи кылдыр санаар ужурлуг.

Б. ШИМИТ,

облОНО-нуң инспектору.

Бо чылын Кызылдың күрүнеңниң педагогика институдунуң физика-математика болгаш төөгү-филолог факультеттерин 85 кижи доозуп үнер. Ам бо хүннерде аныяк тускай эртемниглерни ажылче хөөаап чорудар комиссия хүлээп алгаш, ажылдаар черлерин чугаалажып турар.

Оларның иштинден он ажыг доозукчулар школаларның удуртукчу ажылдакчылары болуп ажылдаарлар. Сарыглар Токпак-оол—Сүт-Хөл районнуң Бора-Тайга сес чыл школазының директорунга, коммунист Сендажы Хертек—Тээли ортумак школазының директорунга, Валентина Филатова, Чоксум Эрикчеев, Яндара Черлик-оол болгаш өскелердаа школаларның өөредилге эргелекчилеринге ажылдаарлар. Кончуг эки өөредилгелиг болгаш хөй-ниитичи студентилер Саая Хеймер-оол биле Набатов Александр олар физиканга мергежилиниң аайы-биле аспирантураға өөренирлер.

Амгы үеде областың дээди өөредилге черинің бирги доозукчулары күрүне экзаменнерин чедишкиннишбиле дужаар дээш белеткеннип турарлар.

ЧУРУКТА: аныяк тускай эртемниглер барып ажылдаар черлериниң дугайын чугаалажып турлар.

Сөзү болгаш фотозу В. Уколовтуу.

херек» деп, Н. С. Хрущев январь Пленумунга чугаалаан. 1960 чылда чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле күрүне планының болгаш алган хүлээлгелериниң күүселдезинин дугайында база көдээ ажыл-агыйны улам ынай сайзырадырының хемчегленинің дугайында айтырыгны Пленумга чугаалажып көргени аңаа чижек болуп болур. Н. С. Хрущевтуң Пленумга теезистери болгаш чугаазы, ол ышкаш СЭКП ТК-ның Президиумунга кедээ ажылагый айтырыгларының талазы-биле ооң чагаазы амгы үеним байдалдарынга шүгүмчүлелди болгаш боттшүгүмчүлелди калбартырынга канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг.

Пленумнуң илереткени четпестерге улур, бодунуң хүлээлгелеринге өөхарыысалга чок болур, партияны болгаш күрүнени мегелээр дээн ышкаш бужар-бак болуушкуннарга удур хөй-ниитиниң буруу шавышкынының улуг күжүн ажыглаарын коммунизм тургузуушкунунуң болгаш кадрлар кижизидилгезиниң эргежы негеп турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш күрүнеге садар талазы-биле күрүне планын хуусаа бетинде күүседир дугайында ажылдакчылар хүлээлге алган, ол дугайында чер болганга чарлап, чугаалап турып бээр, а херек кырында хүлээлге күүселдезин буураашкынга таварыштырар эвээш эвес фактыларның бары билдингир. Чамдык удуртукчуларның каас, чаагай чүве чугаалаары чаңчыл апарган. Күш-ажылдың чаа аргалары, көдээ ажыл-агыйга чаа культуралар нептередир дугайында чугаа үнүп келирге, ындыг кижилер сөзүн ажылхерек-биле дүүшүүрбейн турарлар. Н. С. Хрущев Пленумга чугаазынга Ставрополь трактористериниң кайгамчык эки чагаазын киирген. Оларның бижип турары болза: «Чугаазынга кукурузаны дыка мактаар, а херек кырында үгле хора чедирер кижилер бисте ам-даа бар. Шак ындыг кижи индирге үнүп келгеш, айлан-кушкаш ышкаш ырлап-ла үнер: кукурузаны хову-шөлдүг хааны деп-даа хүндүлээр, улуг ажык-дүжүттүг культура-даа дээр, а бажыңынга чеде хонуп келгеш, чугаалап турган хамык чүвезин шуптузун уттуп алыр».

Хоозун сан-түн бижип, ажыл-херекти кырындан чаан тургаш, күш-ажыл, угаан-бодал чокка, багай үүлгедиглер-биле ат-алдар чедип алырын кызыдып турар ажылдакчылар база таварышкылаар. Шак ындыг ажылдакчыларны СЭКП ТК-ның Пленуму шынгыы буруу шапкан: ол политиктиг организакчылар эвес, харын партияга чагдынып кирип алган, дужаал сүргеннер-дир, олар партияны бүжартадып турар, оларны партиядан үндүргеш, судка бээр херек. Ажылдың шак ындыг бак аргаларынга удур шиитпирлин-биле демисешпишаам, бистиң кадрларывысты партияның болгаш улустуң мурнунга ак-сеткилдиг болгаш шынчы болурунга, дааскан ажыл-херээнге бедик харыысалгалыг болурунга кижизидери чугула.

Партияның болгаш улустуң кадрларга негелдези кайы хире улгадып турарын СЭКП ТК-ның январь болгаш өске-даа Пленумнарының чижээнден, бүгү совет амыдыралдың дуржулгазындан көрүп турар бис. Бо болза, шүгүмчүлелди болгаш боттшүгүмчүлелди партия организациялары улам дидими-биле ажыглап, бүгүдүлге бүрүзүнге, албан чери болгаш колхоз, совхоз бүрүзүнге совет улустуң идепкейин болгаш инициативазын улам ынай бедидеринге бүгү тала-биле дузалаар деп оларны хүлээдип турар.

Бүгүде ажык чок, бак чүвени сойгалавышаан, шүгүмчүлел болза, азыг кылган кижилерни бодунуң күжүнге бүзүревес кылдыр буруу шапнайн турар. Кол-ла чүве чүл дээрге, чазыгны азы алдаглыды чогуур өй-шаанда көрүп билип, ону дораан-на чок кылыры болгаш бодунуң чазын шыны-биле билип, эттиниң алырынга дузалаары болур.

Четпестерни шүгүмчүлээриниң бистиң көргкан херээвис чок — деп Н. С. Хрущев чугаалаан. — Чүвени шын шүгүмчүлээш, бистин ниитилеливиске кажан-даа дайзынарлыг болбас сен. Баштайгы удаада шүгүмчүледип турар кижиге шүгүмчүлел дыка эпчок, шүгүмчүлеп турар кижиге база-ла таарымчалыг эвес. Шүгүмчүлээриниң орнунга мактаары черле белен-не болгай. Ындыг-даа болза, шын эвес чүвени көре тура-ла шүгүмчүлевейн барып болбас, ол дээрге партияның мурнунга ак-сеткилдиг болгаш шынчы болуруна, даскан ажыл-херээнге бедик харыысалгалыг болурунга кижизидери чугула.

Шүгүмчүлелдиң амыдыралчы күжү болза, ооң улуг салдарлыг болуру. Шүгүмчүлелдиг санал-оналдарны шын хүлээп алыры дээрге, ол санал-оналдарның үнелиг чүүлдерин өөренип көрүп, ооң ажыл-агыйжы чогуур түннелдерни кылыры ол. Бүгү-ле практиктиг санал бүрүзү чугаалажып көөру-биле болгаш шиитпир үндүрери-биле удуртур органнарже чоруттунган турар кылдыр четпес чоруктарның эргежок чугула шүгүмчүлелин шак ынчаар тургускан турар ужурлуг деп Ленин айтып чораан. Чүгле шүгүмчүлелди хүлээп көрбес чорук эвес, харын ону ужур эдертип хүлээп алыры база улуг хоралыг.

Шүгүмчүлел болгаш бот-шүгүмчүлел болза, социалистиг ниитилелдиң хөгжүлдезиниң доктаамал хөделип турар фактору-дур. Шүгүмчүлел чокка чедишкиннинг бурунгаар шимчээшкин, экономикада болгаш күрүне аппарадының ажылында четпестерни чок кылыры, кижилернин угаан-бодалында болгаш чаңчылдарында артып калган эрги шагның артынчыларын чок кылыры берге болгаш барык-ла боттанмас.

СЭКП-ниң ам болур XXII съездизинге белеткел бистин улузувустуң Коммунистиг партияны долгандыр улам сырый каттыштырып, совет улустуң политиктиг болгаш ажылышчи идепкейин улам өрү көдүрер. Шак ооң бир тодаргай илерээшкини болза, коммунизмниң чаа типилелгези дээш угландырган шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди улам калбартып, улам бедик деннелге тургузары болур.

В. ХОВРИН.

Даштыкыдан ТЕЛЕГРАММАЛАР

А. А. Громыконуң медеглели

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Лаос талазыбиле улустар аразының чөвүлел хуралынга киржири-биле Совет Эвилелиниң төлээлери май 10-да Женевада чеде берген. ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри Андрей Громыко төлээлерни баштап чоруур.

Женева аэродромунга барып хонгаш, А. Громыконуң медеглээни болза: Лаос дугайында айтырыгны чөптүү-биле болгаш кандыг-даа шаптыктаашкын чокка шиитпирлээр, Мурнуу-Чөөн Азияда дайынның одаан өжүрер дээш Совет чазак күүгү күжениишкиннерин үндүрүп күзеп турар. Бо чөвүлел хуралдың өскедаа киржикчилери база-ла бо талазы-биле күжениишкин кылып хеделир дээрзинге идеген турар бис деп Громыко чугаалаан...

А. Громыко Женеваның чурттакчыларынга болгаш Швейцарияның бүгү улузунга байыр чедирип, эн эки үүлдү күзээн.

ВДР-ниң төлээлери Женевада

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Вьетнамның Демократтыг Республиказының төлээлери Лаос талазы-биле улустар аразының чөвүлел хуралынга киржири-биле майның 10-да Женевада чеде берген.

ВДР-ниң даштыкы херектер министри Унг Ван Кхьем төлээлерни баштап чоруур.

Лаостуң төлээлери Женевада

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Премьер-министрниң хүлээлгезин күүседип турар Киним Фолсенага баштаткан Лаос чазактың төлээлери болгаш Нео Лао Хак Сат партияның төлээлери ол партияның Төп Комитединиң чиргине секретары Вонгвичитке баштаткаш Лаос талазы-биле улустар аразының чөвүлел хуралынга киржири-биле Женевада чеде берген.

ДОПЧУЗУ-БИЛЕ

✪ Марокко-чехословак экономика, эртем болгаш техникатыг кады ажылдажылга дугайында дугуржулгага ат салыышкыны Рабатка болган. Марокконга национал техникатыг кадрларны Чехословакияның дузазы-биле белеткээрин, а ол ышкаш чигир заводтарын, ийи аргыг фабрикаларын болгаш даг тывыы болбаазырадыр бүдүрүлгелерни тударын дугуржулгада көрген.

✪ Англияның камгалал министри Уоткинсон болза Боннуң камгалал министри Штраусту май 24—25 хүннеринде Англияга келзин деп чалаан.

✪ АКШ-тың ораланчы президентизи Джонсон ийи неделяның аянчоруун ыылып, Мурнуу-Чөөн Азияның чурттарынче чорупкан. Джонсон Мурнуу Вьетнамга, Филипиннерге, Таиландыга, а ол ышкаш Тайваньга баар деп турар.

Удавас эгелээр

ПАРИЖ. (СЭТА). Француз чазак биле Алжир Республиканың түр чазааның аразында чугаалажыышкыннар май 20-де Эвиан-Ле-Бене хоорайга эгелээр дээрзин туснай чарлаан.

Ол ышкаш Алжир Республиканың түр чазаа Туниске база-ла бо ышкаш дыңнадыгны кылган.

Хүндүлүг кежигүннеринге соңгаан

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Эртемнериниң болгаш уран чүүлдериниң америк академиязы Бостонга май 10-да болган бодунун хуралынга дөрт совет хамаатыларны академияның хүндүлүг кежигүннеринге соңгаан.

Оларның аттары бо: академиктер И. В. Тамм, В. А. Энгельгардт, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүү А. Е. Браунштейн, ССРЭ-ниң улустуң артизи Давид Ойстрах.

Америк академия эртемниң болгаш уран чүүлдүң шылгарангай ажылдакчыларын, а ол ышкаш хөй-ниитичи көскү ажылдакчыларны бодунуң хүндүлүг кежигүннеринге чыл бүрүде соңгуп турар. Эрткен чылын академияның хүндүлүг кежигүннеринге совет эртемденнер А. Н. Несмеянов, Л. Д. Дандау, Н. Н. Боголюбов, Л. И. Седов болгаш ССРЭ-ниң улустуң артизи Галина Уланова соңгуттурган.

Кыдаттың хоорайлары кодээге

ПЕКИН. (СЭТА). Хоорайлардан кодээ ажыл-агыйга дузаламчы көргүзер дээш шимчээшкин Кыдатта калбарып турар. Хуанхэ хемниң чаны девискээрде часкы ажылдар болгаш күзүн чашкан кызыл-тастың ажаап алыышкынынга белеткели шапкын чоруп турар. Ында тараачыннар бо чазын хөй санныг кодээ ажыл-агый машиналарын болгаш чепсектерин, шимчедикчилерни болгаш насостарны, а ол ышкаш химикатыг чемишчидилгелерни алган дээрзин Синьхуа агентилели дыннаткан. Хэнань можунуң кодээ суурларында он-он мүң ажылчыннар кодээ ажылагый машиналарын болгаш чепсектерин септээринге, септелге станцияларын тургузарынга дузалашкан.

Чоокта чаа Тяньцзиньнин кан шуткуҳчулары кодээ ажыл-агыйнын чепсек-херектелдерин бүдүреринге хереглээр 20 мүң тонна канды Хэнань, Шаньси можуларга болгаш чурттуң өске-даа районнарынга берген. Чунцинь хоорайның ажылчыннары бүдүрүлгенин янзы-бүрү тогланчы үүлдерин химикатыг чемишчидилгелерни бүдүреринге калбаа-биле ажыглап турар. Чыл өгезинден бээр олар Сычуань можунуң кодээ суурларынга 1.600 тонна чемишчидилгелерни берген.

„НАТО сөнезин!“

ОСЛО. СЭТА-ның корреспондентизи В. Вавиловтуң дамчытканы: НАТО-нуң агрессчи планнарынга удур калбак кампания ыда өгелөөн.

Май 8-те эртенден өгелөөш норвег найысылалдың хөй-хөй чурттакчылары болгаш өске чурттарның атомнуг чепсекке удурланыкчылары Ослонуң кудумчуларынче үнген. Олар чыскаалды организастаан, ук чыскаал НАТО-ның сессиязының бүгү дургузунда дүн-хүнде соксаал чокка үргүлчүлөөн. Таныың талалакчылары «НАТО сөнезин!», «Атомнуг чепсекти хоругдаар!» «Чепсегленииишкинни дүжүрер!» деп лозуннар-биле үнүп турганнар.

Май 8-тиң кежээзинде мүң-мүң норвегтер Ослонуң төп шөлүнге чыылган. Янзы-бүрү политикатыг үзел бодалдарлыг болгаш янзы-бүрү социал өскүлдүг кижилер ында бар болган. Ам оларны чаңгыс-ла күзел каттыштырып турар — дайынның тыштып келирин оолдурбас дээш бүгү-ле үүлдерни кылыр. НАТО блоктуң шериг төлээлекчилери тайбыңга хамаарышпас айтырыгларны шиитпирлээр дээш чыылган дээрзин олар дуржулгазы-биле билирлер.

Норвег чогаалчы Хельмбакктың чүве чугаалаан, айытканы болза, НАТО бистиң черивисти 12 чылдар дургузында туманналдырып келди. НАТО бистиң медереливисти, амыдыралывысты хораннап турар. Май 8-тиң хүнүнде, фашизмден бистиң төрээн чуртувустуң хосталганының хүнүнде НАТО шериг блоктуң сессиязын Ослога чыылдырганы— бистиң национал чоргаараалывысты аажок дорамчылааны ол.

Бистиң чуртувусту ажелеп турган немец офицерлер стортингиниң (парламентиниц) албан кылыр базыцында ам хуралдан турар. Ындыг аалчыларны Норвегиядан үндүр сывырар ужурлуг деп Хельмбакк негээрге, оон чугаазын бүгү киришкеннер диңмиттиг үн-биле үүлдүгзүнген.

1945 чылда-ла хаан VII Хокон Россия бистиң өннүүвүс деп чугаалап турган болгай. Россия берге үелерде биске дузаламчыны үргүлчү көргүзүп келген. Ам Россия биске дайын-биле кыжанып турар деп бодай-дыр силер бе деп Хельмбакк айтырган.

Митингиниң киржикчилери «Чок, чок», деп чаңгыс үн-биле харылаан.

„Тускай чорудулгаларның“ төвү чүнү кылырыл

ВАШИНГТОН. (СЭТА). «Тускай чорудулгаларның» чаа төвүн тургусканының дугайын күрдепартамент майның 6-да чарлаан. Херек кырында ол — соок дайынны чорудар төп чер болган. Оон удуртукчузунга Теодор Акиллес томуйлаткан болгаш күрүне секретары Раскының дорт удуртулгазы-биле ажылдаан.

Күрдепартаментиниң медеглелинде чугаалап турары болза: кризистер туруп келир таварылгада Акиллес болгаш оон аппарады күрүне секретарынга, а ону дамчыштыр—АКШ-тың президентизинге чогуур өйүнде сүмелерни кылырын харыылаар.

Ол ышкаш күрүне секретарының болгаш президентиниң шиитпирлерин «амыдыралга чогуур үезинде боттандырган» турарын хайгаараары төп черниң хүлээлгезинге база кирер.

Ол төп черниң шиитпирлээр ужурлуг баштайгы ийи айтырыглары болза, Кубада болгаш Мурнуу Вьетнамда байдал болур деп Ассошиэйтед Пресс агентилели дыңнаткан.

КАРААМ-БИЛЕ

ЛОНДОН. (СЭТА). «Дейли мейл» солун май 9-та У. Форрестиң Чөөн Европа чурттарынга чорааныың дугайында чүүлүн парлаан.

Социалистиг чурттарда материалдыг чаагай амыдыралдың бедик деннелдиин демдеглээш, Форрест: ам удавас ол чурттарның улустары оон-даа артык эки чурттаар апаар—деп, идегелин илереткен. «Мен ол дугайын бодумнуң караам-биле көрген үүлдеримге үндезилээш чугаалап тур мен» деп үүлдүн автору демдеглээн.

«Ону чер болгандан кудумчуларга болгаш магазиннерге-даа, школаларга болгаш ресторанларга-даа, хоорайларга болгаш суурларга-даа көрүп болур, ынчангаш бистер, барын чүктүң кижилери, ону дүрген-не бүзүреп көөр болзувусса, улам эки болур ийик» деп ол бижээн.

Чыдыышкын талазы-биле олар (социалистиг чурттар. (Ред.) барын чүктү дыка мурнай бергендир, а «оларның социал хандырылгазы бистиң күрүневисте байдалдан шуут артык» деп Форрест медеглээн.

Кызыл хоорайда школа-интернаттың өөреникчилери бот-тывыңгыр уран үүл бөлгүмүнде дыка идепкейлиг киржип турарлар.

Чурукта: школа-интернаттың аныяк артистери «Чечек» деп танцыны күүседип турлар.

Фото С. Феоктистовтуу.

Мурнуу Вьетнамның херектеринге холгаарлаашкын

ХАНОЙ. (СЭТА). Вьетнамның улусчу шериниң кол командылакчызы Во Нгуен Зиап Вьетнамны хайгаараар болгаш хынаар талазы-биле улустар аразының комиссиязының даргазынга телеграмма чоруткаш, Мурнуу Вьетнамга шериг дузаламчызын күштелдирер деп америк чазактың чоокта чаа шиитпирлээнинче оон кичээнгейин угландырган. АКШ болгаш мурнуу-вьетнам эрге-чагыргалар Мурнуу Вьетнамның улузунуң патриоттуг шимчээшкинин базарынга америк шериглерни ажыглаар деп турар. Телеграммада чугаалап турары болза: боттарының агрессчи үүлгедиишкиннерин чажырары-биле АКШ болгаш мурнуу-вьетнам эрге-чагыргалар Мурнуу Вьетнамның улузунуң патриоттуг шимчээшкинин «Демократтыг Вьетнам Республиканың «хоралакчы үүлгедиишкиннеридир» деп нүүлүн бадыткаарын оралдажып турар.

АКШ болгаш мурнуу-вьетнам эрге-чагыргалар өлүрүкчү үүлгедиишкиннерни болгаш араатанзыг истеп-сүүшкүннерни Мурнуу Вьетнамның улузунга удур чорудуп турар. Олар улуска удур ёзулуг дайынны белеткеп турарының чылдагааны-биле ханыг араатанзыг үүлгедиишкиннерге удур чон боо-чепсекти холдарынга тутканы, демисежир ужурга таваржып турар деп телеграммада онзалап демдеглээн.

Мурнуу Вьетнамның иштики херектеринге холгаарлаашкынның болгаш ол холгаарлаашкынның уржуктарының харыысалгазы Американың Каттышкан Штаттарынга долузу-биле онаажыр деп Вьетнамның улусчу шериниң кол командылал чери медеглээн.

Каттышкан Штаттарның болгаш мурнуу-вьетнам эрге-чагыргаларның үүлгедиишкиниң шыңгыызы-биле буруу шаварынче, америк империалистерниң болгаш СЕАТО-нуң агрессчи бөлүгленииишкининиң холгаарлаашкынын соксадырынче болгаш СЕАТО-биле кандыг-даа харылзаалары соксадыр мурнуу-вьетнам эрге-чагыргалардан негээринче улустар аразының комиссиязын Во Нгуен Зиап кыйырган.

Индонезияның дайзыннарынга Голландия дузалап турар

ДЖАКАРТА. (СЭТА). Индонезияның армиязының кол штавының төлээлекчизи подполковник Сунарьонуң корреспондентилерге чоокта чаа дыннатканы болза, голландылар Барыын Ирианның девискээрин Сулавесиде болгаш Молукк ортулуктарда үймээнчилерниң артыышкынныларынга шериг дузаламчызын көргүзеринге ажыглап турар. Голландылар боо-чепсекти болгаш ок-чемзекти самолёттардан дүжүр октап, оон-биле үймээнчилерни хандырарын үргүлчүлеп турар дээрзин Сунарьо медеглээн. Голландылар суг иштиби-биле чоруур хемелерни ажыглавышаан, үймээнчилер-биле харылзааны база тудуп турар. Ындыг хемелер Индонезияның эриктеринде үймээнчилерниң турар черлеринге үргүлчү көстүп келгилээр.

Айыылдыг планнар

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). «Партизан шимчээшкини-биле» демисежир төлээде америк шериглерни Мурнуу Вьетнамче чорудар дугайында президент Кеннединиң кылган планынга немелде кылдыр Кеннеди боду оон өске, «эн-не калбак» планны ажылдап кылып турар, ол планга америк шериглерни Мурнуу-Чөөн Азияның элээн хөй чурттарынга доктаамал үндезилеп тургузарын айтыр деп «Дейли Ньюс» солуннуң корреспондентизи Майкл О'нейл дыңнаткан.

«Ол планга үндезилээш, дайынчы кезектерни Вьетнам болгаш Таиланд дээн ышкаш ындыг чурттарга тургузар» деп корреспондент бижээн.

О'нейлдиң чугаалап турары-биле алырга, ол планны «оралакчы президент Джонсон амгы аян-чоруунун үезинде Мурнуу Чөөн Азияның удуртукчулары-биле чугаалажып көөр болгаш президент Кеннеди оралакчы президент Джонсонну илеткел киирип келириңге чедир бо талазы-биле шиитпир үндүрерин соңгаарлаткан» деп турар.

Буруу шапкан

ХАНОЙ. (СЭТА). Патриоттуг шериглериң хостаан девискээрлерин дайын чорудулгаларын соксадырының мурнуу чарыында эжелеп алырынче Фуми Носаванның болгаш Бун Умнуң бөлүгүнүң чүткүп турарын «Патет-Лаонуң үнү» радио май 10-нуң эртенинде буруу шаап көрген.

Ол радионуң дыңнатканы болза: Чепоннуң (адакы Лаос) девискээринге болгаш Луан-Прабан можуга боттарының чагыргазын катап тургузар дугайында хоойлу төлевилелин Фуми Носаванның болгаш Бун Умнуң бөлүгленииишкини май 5-те чугаалажып турган. Нео Лао Хак Саттың чепсектиг күштери дайын чорудулгаларын соксадыр дугайында дужаалдың мурнунда-ла Чепоннуң бүгү девискээрин болгаш Луан-Прабан можунуң чартык кезиин хостапкан турганын радио сагындырган.

Генерал-губернатор президент болу берген

ЛОНДОН. (СЭТА). Мурнуу-Африка Эвилелдиң чоокта чаа генерал-губернатор албанындан дүшкен Чарльз Сварт мурнуу-африка республиканың президентизинге соңгуттурган болгаш республиканы чарлаарын май 31-де айыткан.

Рейтер агентилелдиң корреспондентизиниң дыңнадыгынан оилдинип турары болза, ол «соңгулдаларны улустуң шуут бадылаашкыны-биле эвес, а парламентиниң ийи палаталарының кежигүннериңден тургустунган тускай соңгулда коллегиязын дамчыштыр» чоруткан.

Мынчангаш Сварты республиканың президентизи кылдыр «соңгаанын» Фербурдтуң сөөк-язы ылгаар башкарыкчы партиязының кежигүннериниң бадылаашкыны-биле боттандырган-дыр.

Мурнуу-Африка Эвилелдиң 12 миллион африканнары соңгулда эргелерин казыткан үүве болганда ол «соңгулдаларга» киришпээн болгаш боттарының төлээлекчилерин парламентиге соңгувайн барганнар.

Оор тургаш: оорну тут!—деп алгырган

ПАРИЖ. (СЭТА). Конгонуң чалчаларының Кокийавильге болур деп турган чөвүлел хуралынга баргаш, апрель 26-да тудуп хоругдаттырган Катанганың «президентизи» Мориз Чомбени «күрүнеден өскерилген» деп буруудаткаш, судка шилчиткен деп Франс Пресс агентилели медеглелинде үндезилеп турар.

Агентилел чери бодунуң дыңнадыын Леопольдвильдиң «чазаанның» «даштыкы херектер министриниң» албан ужурунда кылган медеглелинге үндезилеп турар.

Чомбени балуба сөөк-аймактың өг-бүлелериниң кежигүннерин өлүргени, меге акша кылып турганы дээш, Леопольдвильдиң «чазаанга» удур үймээн өскүткени, өнчү-хөренгини оорлааны дээш буруудаттырып турарын «даштыкы херектер министри» Бомбоко дыңнаткан.

СПОРТ

ДЗЮ-ДО ДЕП ЧҮЛ?

...Хевис кырында ак чүвүрлериг болгаш пижам хевирлиг хөректээш кеткен ийи кижи туруп турар. Оларның бирээзи белинде кара кур куржанган, бирээзи — хүрең курлуг. Хүрешке сегиржип алыышкынның үезинде бир спортчу оргазынче аткаар ойта кээп дүжер. Ынчалза-даа судья хүрешти соксатпас. Кажан адаанда чыткан мөгени бирээзи хүрештиң нарын арганарын ажыглап, ылап тиилээнде ам хүрешти соксадыр...

Дзю-до деп хүрештиң талазы-биле маргылдаа барык-ла ынчаар эртер. Барын чүк чурттарда нептерээн хүрештиң бо хевири Совет Эвилелинде нептеревээн.

Дзю-донуң тывылган чери —Япония. Эткен чүс-чүс чылдарда ол чуртка бот камгалалының бир хевири тывылган. Ону джиу-джутсу деп адаан. Бо хүрештиң үезинде бодундан артык күштүг кижи-биле азы чепсектиг дайзын-биле таварышканда ажыглаар янзы-бүрү хөй санныг ондактыг арганарны ажыглаар.

Он тос чүс чылдың төнчүзүнде национал хүреш башкызы Дзигаро Кано деп кижи ол хүрештен ажыктыг эки арганарны шилип ап, хүрештиң чаа арганарын киирген. Ону джиу-до (дзю-до) деп адаан. Удаткан чок-ла бодунуң турусканы хүрештиң талазы-биле школазының удуртукчузу ол апарган. Оон соонда хүрештиң бо хевири хөй-хөй чурттарга калбаа-биле нептерей берген.

Дзю-до деп хүреш аныяктарның күш талазы-биле сайзыраарынга багай эвес спорт хевири. Удаткан чок-ла бо хүреш Европага база нептерей берген. Ол хүрешке хереэженнер база киржип турар апаргаан. Баштай дзю-донуң европа федерациязы, а оон соонда делегей федерациязы тургустунган. Хүрештиң бо хевириниң тургузукчузунуң оглу Рисеи Кано хүрештиң делегей федерациязының президентизи болган. Канонуң болгаш өскелериниң-даа күженииишкини-биле 1956 чылда Токиога дзю-до талазы-биле делегейниң баштайгы чемпионун илередир маргылдаазын эрттирген.

Дзю-до талазы-биле маргылдааның киржикчилери белеткелиниң база хүрешке мергежилиниң талазы-биле разрядтарлыг болур. Мөгелерге хүрештиң талазы-биле чадаларны делегей маргылдааларына киришкениниң түңнелин барымдаалап тыпсыр. Алдыгы чададан өрү болуп турар мастер мөгелер чүгле Японияда бар.

Дзю-донуң европа федерациязы маргылдааны чиик, ортумак болгаан дөңзилер аайы-биле эрттирип турар, а делегей федерациязы — спортсменнерни категорияга кызыгаарлавайн турар.

1961 чылдың декабрының 1—2 хүннеринде Парижке бо хүрештиң талазы-биле делегейниң эзэлчеглиг чемпионады болуп эртер.

Совет спортчулар дзю-до-биле 1957 чылда танышкан. Ынчан Венгрияның Джо аттыг спорт клубунуң командазы Москвага кээп чораан. Ол команда «Динамонуң» болгаш «Буревестниктиң» самбочулары-биле ужурашкан. Бо ужуражыышкыннарга совет спортсменнер тиилээн.

1959 чылда «Динамонуң» самбочулары Герман Демократтыг Республиканың мөгелери-биле маргылдааны кылган. (Бо хүреш дугурушкан чурумну өзугаар болуп эртткен). Бистиң мөгелеривис ынчан үш ужуражыышкынга тиилеп үнген, оон иштинде ол республиканың чемпиону «Форвертс» командазын база тиилээн.

1960 чылда Герман Демократтыг Республиканың командазы-биле ужуражыышкын Москвага болган, ынчан база-ла совет мөгелер тиилээн.

Делегейниң бо ужуражыышкыннары болза, ССРЭ-де нептерээн хүреш—самбо—дзю-додан ылгал чок, хөй таварылгаларда харын-даа оон дыка артык болуп турарын көргүскен. Самбо деп хүреште ССРЭ-де национал хүрештериң — азербайджан, грузин, казах, туркмен болгаш өскедаа хүрештериң янзы-бүрү арганарын ажыглаан киргген. Хүрештиң бо хевири бисте аныяктарны күш талазы-биле сайзырадып өстүрериниң эң эки арганы болуп турар. Хөй совет мөгелер баштай самбога өөреникап, а оон соонда хостуг хүрешке чедишкиннии-биле киржип келген.

Японияның олимпий комитеди 1964 чылда Токиога болур олимпий оюннарының программазына дзю-дону киирерин саналдаан. Ол саналды Делегейниң олимпий комитединиң бо чылдың июньда болур эзэлчеглиг хуралынга чугаалажып көөр. Оюннуң программазын кызырар деп оралдажыышкынга удурланмышаан, Совет олимпий комитеди японнарның киирип келген саналынга удурланмас.

Г. ХАЧКОВАНЯН.
(СЭТА).

ХӨГЛҮГ ПОХОД

Кызылдың № 1 школазының өөреникчилери төрээн хоорайының кыдыгларынче бир хүннүң туристчи походун кылганнар.

Походтуң организакчызы болгаш удуртукчузу Валентина Александровна Гребневаның редакцияга дыңнатканы болза:

— Школаның бүгү өөреникчилери туристчи походка киришкен. Походтуң маршрудун өөреникчилериң хар-назынын барымдаалап тургускан. Чижээ, үстүкү класстарның өөреникчилери Енисейни куду баткаш, Сукпак деп черниң девискээринге, а бичии назылыг уруглар хоорайның мурнуу чүгүнде дагларга чораан. Өөреникчилер поход үезинде өөредилге программазы-биле холбашкан үүлдерни хайгаарап чораннар.

Өөреникчи бүргүзүнүң рюкзактарга ап чораан курлавырларының арткайын калганы арыг агаарга аъшчемниң чидиртингир болганын херечилээн. Школада туризмниң 42 инструкторлары бар, олар походту удуртуп чораннар. Удавас болур слётка белеткел — туристчи поход ынчаар эрткен.

Обласка АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бөгүн обласка булуттагылап каап турар хүн болур. Мурнуу талакы районнарга чамдык черлерге чаашкын болур. Кызылга болгаш оон өске районнарга чаашкын шоолуг болбас. Агаарның температуразы: обласка—10—15, а Кызылга—12—14 градус чылыг.

Редакторнуң ораланчызы
К. Т. АРАНЧА.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БӨГҮН

«ВЛКСМ-НИҢ 30 ЧЫЛЫ» (улуг залга): «Ийи өөнуктер»—9.30, 11.30 шактарда; «Берандалыг ’бажын». «Генерал делла Ровере» 5.30, 7.30 шактарда. (бяче залга): «Мээң эжимниң дугайында»—4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Мультипликация—10 шакта, «Ак азыг»—11.15, 1.15 шактарда; «Кижи дүжүп бербес»—3.15, 5.15, 7.15, шакта; «Баш удур улуг көрүүшкүн». «Кижи дүжүп бербес»—9.15 шакта;

«ВОСТОК»: «Кызыл будук»—3.15, 5.15, 7.15, 9.15 шактарда.

«ЛЕТНИЙ»: «Келир часка чедир» —5, 7, 9 шактарда.

«Москва чоогунуң кежээлери». Фото М. Озерскийниң. (Бүгү-эвилелдиң «Чеди чыл боттаныл тур» деп ийиги делгелгезинге көргүстүнген чуруктардан).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының болгаш харыысалгалыг дежурныйның 23-35, көдээ ажыл-агый, үлетпүр болгаш транспорт киллистериниң 25-38, партийжи-амыдырал болгаш культура - амыдырал киллистериниң 37-13, иштики информация киллизиниң 20-60, чагаа болгаш совет тургузуг киллистериниң 21-27, литажылдакчыларның 22-64, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 21-47. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТС—00355. Чагыг № 971. Культура эргелелиниң типографиязы